

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

I skuggan av föräldrars alkoholmissbruk:

Socialekreterares perspektiv på barns delaktighet

Hanna Varmaz

Lunds universitet
Socialhögskolan Lund
Masteruppsats
SOAM21
VT26
Handledare: Kajsa Emilsson
Författare: Hanna Varmaz

In the Shadow of Parents' Alcohol Misuse:

Social Workers' Perspectives on Children's Involvement and Participation

Hanna Varmaz

Abstract

The aim of this study was to examine how social workers facilitate children's participation in investigations and decision-making processes concerning children whose parents have ongoing alcohol misuse, and identifying factors influencing opportunities for participation. The study was based on a qualitative research design using semi-structured interviews with social workers working within child welfare services. The empirical material was analyzed through thematic analysis and interpreted using Shier's model of participation, Eriksson and Näsman's perspective on children's positions, and the concept of professional discretion. The findings show that children's participation cannot be understood exclusively as giving children the opportunity to express their views. Instead, participation emerged as a complex process shaped by relational, organizational, and professional factors. Trusting relationships between children and social workers were identified as essential for enabling children to express their experiences. Children's age, loyalty toward parents, organizational constraints such as time limitations, and professional interpretations influenced the extent of participation. The findings further indicate that children's narratives are frequently interpreted and supplemented by other actors, which affects the legitimacy and influence of children's perspectives in decision-making processes. The study concludes that children's participation is closely connected to issues of power, recognition, and professional interpretation within child welfare practice.

Keywords: children's participation, child welfare, alcohol misuse, social workers, professional discretion, child perspective

I skuggan av föräldrars alkoholmissbruk:

Socialsekreterares perspektiv på barns delaktighet

Hanna Varmaz

Sammanfattning

Syftet med denna studie var att undersöka hur socialsekreterare arbetar för att möjliggöra barns delaktighet i utredningar och beslutsprocesser som rör barn vars föräldrar har ett pågående alkoholmissbruk, samt att undersöka vilka faktorer som påverkar möjligheten till delaktighet. Studien genomfördes med en kvalitativ forskningsdesign där semistrukturerade intervjuer genomfördes med socialsekreterare verksamma inom socialtjänstens individ- och familjeeenheter. Det empiriska materialet analyserades genom tematisk analys och tolkades med hjälp av Shiers delaktighetsmodell, Eriksson och Näsmans perspektiv på barns positioner samt teorin om professionellt handlingsutrymme. Resultatet visar att barns delaktighet inte enbart kan förstås som att barn ges möjlighet att uttrycka sina åsikter. Delaktighet framträder istället som en komplex process som formas av relationella, organisatoriska och professionella faktorer. Förtroendefulla relationer mellan barn och socialsekreterare framstår som en central förutsättning för att barn ska kunna uttrycka sina erfarenheter. Resultatet visar även att barns ålder, lojalitet gentemot föräldrar, organisatoriska begränsningar såsom tidsbrist samt professionella tolkningar påverkar graden av delaktighet. Studien visar vidare att barns berättelser ofta tolkas och kompletteras av andra aktörer, vilket påverkar barnets perspektivs legitimitet och betydelse i beslutsprocessen. Studien visar att barns delaktighet är nära kopplad till frågor om makt, erkännande och professionella bedömningar inom socialt arbete.

Nyckelord: barns delaktighet, socialtjänst, alkoholmissbruk, socialsekreterare, professionellt handlingsutrymme, barnperspektiv

Förord

Min största drivkraft har alltid varit att göra min mamma, mormor, morfar och morbror stolta. De lämnade kriget i Bosnien under 90-talet och byggde upp ett helt nytt liv från grunden i Sverige. Deras historia har alltid varit en ständig påminnelse om att aldrig ge upp, att alltid fortsätta framåt och att ständigt sträva efter att bli en bättre version av mig själv. Allt jag gör är först och främst för er, för att göra er stolta, men också för att en dag kunna se tillbaka och vara stolt över mig själv. Ert stöd, ert engagemang och er tro på mig och min utbildning sedan första dagen i förskoleklass är något jag aldrig kommer kunna tacka er nog för. Jag lovar att fortsätta göra er stolta. Och nej mamma, jag kommer inte glömma bort mig själv på vägen. Jag älskar er mest.

Jag vill därmed börja med att tacka min mamma, min största trygghet genom livet. Tack för att du alltid stått vid min sida, i både medgång och motgång, och för att du lärt mig skillnaden mellan rätt och fel. Tack för att du under hela min uppväxt motiverat mig till det jag alltid älskat mest -att gå i skolan, att fortsätta lära mig, att aldrig ge upp och att alltid göra mitt bästa. Tack mamma, för att du är mer än underbar. Att se dig skratta och njuta av livet är det som motiverar mig allra mest. Tack för att du visat mig vad en riktig förälder är, och för att du genom hela mitt liv har varit både mamma och pappa för mig. Du förtjänar all kärlek, glädje och hälsa som finns i världen. Utan dig vet jag inte vem jag hade varit idag. Från de allra minsta sakerna till de allra största har du alltid funnits där, tröstat mig, stöttat mig och trott på mig. Och framför allt, tack för de senaste 6 månaderna. Jag beundrar ditt tålamod mer än ord kan beskriva under arbetet med denna uppsats. Volim te najvise.

Till min mormor och morfar, tack för att ni alltid har funnits vid min sida, alltid gjort tid för mig och alltid visat att ni står bakom mig. Tack för varje stund vi delat under min uppväxt och för all kärlek, omtanke och trygghet ni gett mig genom livet. Min uppväxt har präglats av er kärlek, mormors mat på bordet, berättelser som aldrig tar slut, och morfars historier om livet förr och nu, hans humor och historiektioner jag aldrig tröttnar på att lyssna till. Tack för varje resa tillbaka till Bosnien, för varje minne och för varje del av vår historia som ni låtit mig bära med mig. Det är något jag för alltid kommer värdera och bära i mitt hjärta. Volim vas najvise.

I would also like to thank my best friend and my other half, Laura. I honestly don't know how to thank you for every conversation, every laugh, every message and every phone call. But above all, I don't know how to thank you for all the love, patience and motivation you have given me, not only throughout this thesis, but throughout every single day. Thank you for distracting me when I needed it the most, for keeping me sane during this process, and for always reminding me to breathe when everything felt overwhelming. I love you the most (and more).

Slutligen vill jag rikta ett stort tack till min handledare, Kajsa Emilsson, för ditt stöd genom hela arbetets gång. Tack för din tid, vägledning, motivation och ditt engagemang. Tack för att du trodde på mig, även under de stunder då både terminen och uppsatsen kändes omöjlig att få ihop. Din tro och ditt engagemang har betytt mer än du anar!

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning och problemformulering	8
Disposition	10
1.2 Syfte	11
1.3 Frågeställningar	11
Begrepp	11
Missbruk	11
Barnets bästa	12
Barns rätt till delaktighet	12
Barnets perspektiv	12
2. Bakgrund	12
2.1 Kortsiktiga konsekvenser om barns uppväxt i familjer med missbruk	12
2.2 Långsiktiga konsekvenser om barns uppväxt i familjer med missbruk	
3. Forskningsläget	14
3.1 Barns delaktighet i socialtjänstens utredningsprocess	14
3.2 Barns perspektiv och vuxnas tolkningsföreträde i socialt arbete	15
3.3 Organisatoriska och relationella villkor för barns delaktighet	17
Sammanfattning av tidigare forskning	
4. Teoretisk referensram	19
4.1 Shiers delaktighetsmodell	20
4.1.2 De olika stegen inom modellen	20
4.1.3 Begränsningar	22
4.2 Barns positioner i relation till delaktighet	23
4.2.1 Begränsningar	24
4.3 Teoretiska perspektiv på handlingsutrymme	25
4.3.1 Handlingsutrymme som analytiskt verktyg	25
4.3.2 Resurser och relationen mellan socialarbetare och brukare	27
4.3.3 Att hantera handlingsutrymmet	
5. Metod	29
5.1 Forskningsdesign	29
5.2 Informationssökning	30
5.3 Metodologiska överväganden och begränsningar	31
5.4 Förförståelse	32
5.5 Urval och urvalsmetod	33
5.6 Inklusions- och exklusionskriterier	34
5.7 Intervjuguide	35
5.8 Genomförande av intervjuerna	36
5.9 Bearbetning och analysmetod av empiriskt material	37
5.9.1 Tematisk analys	38
5.10 Metoddiskussion	40
5.11 Forskningsetiska överväganden	43

5.12 Användning av artificiell intelligens (AI)	45
5.13 Presentation av deltagare	45
6. Resultat och analys	46
6.1 Förutsättningar för barns delaktighet	46
6.1.1 Relationens betydelse för barns delaktighet	47
6.1.2 Ålder i relation till barns möjligheter för delaktighet	49
6.1.3 Organisatoriska tidsbegränsningar och barns delaktighet	52
6.2 Barns perspektiv och delaktighet i relation till pågående alkoholmissbruk	55
6.2.1 Lojalitet	55
6.2.2 Professionella bedömningar och tolkningsföreträdare	56
6.2.3 När barnets behov av hjälp förstås genom förälderns missbruk	59
6.2.4 Tolkingsföreträdare och komplettering av barns berättelser	64
7. Diskussion	66
Lagar	69
Propositioner	69
Källförteckning	69
Bilaga 1 - Informationsbrev	76
Bilaga 2 - Samtyckesblankett	78
Bilaga 3 - Intervjuguide	79

1. Inledning och problemformulering

Barnkonventionen blev svensk lag år 2020 i syfte att stärka barns rättigheter i alla ärenden som berör dem. Inkorporeringen av lagen innebär i propositionen (prop. 2017/18:186) att barnets perspektiv får större genomslag och utrymme i myndighetsprocesser i praktiken. Stöd och vägledning för handledning med barn inom socialtjänsten ges av Socialstyrelsen (Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, 2025) och fokuset i utredningarna ska centreras kring barnets bästa och barnets delaktighet i den mån som det går att möjliggöra delaktighet för barnet. Varje barn har rätt till delaktighet, inflytande och självbestämmande (Socialstyrelsen, 2023, s. 11), vilket även framgår av artikel 12 i Barnkonventionen. I artikel 12 står det även att barnets åsikter ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad. Inkorporeringen av barnkonventionen har haft begränsad påverkan på rättstillämpningen i Sveriges högsta instanser. I de prejudikat som har framkommit aktualiseras främst artikel 3 i barnkonventionen om barnets bästa, medan mer nyanserade analyser av konventionens övriga artiklar och barns rättigheter sällan förekommer (Leviner, 2024, s. 29). En rapport från Maskrosbarn visar att barn och ungdomar upplever brister i socialtjänstens stöd. I verksamheten där 85 ungdomar intervjuades uppgav 94 procent att de haft kontakt med socialtjänsten, men 84 procent ansåg att insatserna borde ha erbjudits tidigare, 79 procent upplevde att det var svårt att få hjälp som barn, och 78 procent ansåg att stödet varit otillräckligt (Maskrosbarn, u.å.). I en annan rapport med 50 intervjuer av ungdomar mellan 14–19 år framkom att barn upplever att föräldrarnas röst beaktats mer än deras egen, att socialsekreteraren anses veta bättre än barnet, att information kring insatser är otydlig och att tiden mellan utredning och insats är lång, vilket skapar otrygghet (Maskrosbarn, 2010, s. 11). Ungdomarna uttrycker även att de vill bli välkomnade, respekterade och möta socialsekreterare med engagemang samt få mer information om sina rättigheter och tillgängligt stöd (Maskrosbarn, 2010, s. 12–13).

En kvalitativ studie i svenskt kontext från 2017 som gjordes med 15 barn i åldrarna 6-19 år visar att barns grundläggande behov inte tillgodoses under föräldrars pågående missbruk (Alexandersson & Näsman, 2017, s. 11). Ett nyligen uppmärksammat fall i Järva visar de allvarliga konsekvenserna av föräldrars missbruk och brister i socialtjänstens beslut. Två små barn, som under flera år placerats i jour- och familjehem, flyttades tillbaka till sina biologiska föräldrar trots tydliga varningssignaler och flera orosanmälningar om droger, alkohol och påverkade vuxna i hemmet. Bara några månader senare hämtades barnen med polis och

tvångsplacerades i olika hem. Socialarbetare som varit insatta i fallet kritiserade ledningens beslut och påtalade att deras professionella bedömningar inte lyssnats på (Nygård, 2025). Fallet visar tydligt hur barns trygghet och röst riskerar att åsidosättas i komplexa utredningar där föräldrar har ett pågående missbruk, och hur socialsekreterares professionella bedömningar kan hamna i konflikt med organisatoriska beslut. Enligt Socialtjänstlagen (2025:400) 18 kap 1 § (SoL) har socialnämnden ansvaret för att barn och unga ska växa upp under trygga förhållanden, och de har även enligt 18 kap. 2 § SoL en viktig roll i att stödja familjer, erbjuda skydd och stöd under barns uppväxt när föräldrarna inte har föräldraförmågan till att erbjuda barnen detta, och när barn befinner sig i missbruksmiljöer. Enligt 3 kap. 1 § SoL ska barnets bästa beaktas i första hand vid åtgärder som rör barn. Barnets åsikter ska också tas med i bedömningen, och vid beslut om vård eller behandling ska det som är bäst för barnet vara avgörande, samtidigt som barnet enligt 3 kap. 2 § SoL har rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i enlighet med ålder och mognad. Socialsekreterare är professionella som har en central roll i att utreda barns situation och besluta om lämpliga insatser som kan erbjudas i syfte att gynna barns utveckling och välbefinnande. Insatsernas syfte i familjer där missbruk förekommer är att minska riskfaktorerna och stärka skyddsfaktorerna för barnen (Socialstyrelsen, 2009, s. 11). Socialtjänsten och socialsekreterarna har en viktig roll i att säkerställa barns välmående, trygghet och gynnsam utveckling och uppväxt även när det finns ett pågående missbruk i familjen. Barnombudsmannens årliga rapport från 2022 visar att barns åsikter beaktas i låg utsträckning i 42 procent av Sveriges 290 kommuner (Barnombudsmannen, 2022).

Samtidigt finns betydande brister i socialtjänstens arbete med att utreda barns behov av skydd och stöd. Det finns ingen tydlig statistik som visar på hur många barn i Sverige idag som har en eller två föräldrar med missbruksproblematik. Däremot visar en undersökning att omkring 430 000 barn i Sverige någon gång under uppväxten haft minst en förälder med alkoholproblem, vilket motsvarar ungefär 20 procent av alla barn (Ramstedt, 2019). Enligt samma rapport framgår det att en större andel barn både måttliga och allvarliga konsekvenser av föräldrarnas alkoholkonsumtion (Ramstedt, 2019, s. 21). Samtidigt söker endast en av fem personer med alkoholproblem vård, och 2–3 procent av föräldrarna får behandling. År 2018 beräknades cirka 75 000 barn under 18 år ha påverkats av allvarliga alkoholrelaterade problem (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 2019, s. 22).

Svensk forskning i kvalitativ kontext visar att barn som lever med föräldrar som har missbruksproblematik ofta upplever brist på engagemang från skolpersonal och socialarbetare, samt att omgivningen inte ingriper i situationer där barnet upplever att ingripande hade varit nödvändigt (Näsman, 2019, s. 305-306). Trots krav på skyndsamma bedömningar dröjer det ofta innan utredningar inleds, eller så startas de inte alls trots allvarliga uppgifter om missbruk eller våld i hemmet. Även när utredningar genomförs tar de ofta för lång tid eller är otillräckliga, vilket leder till bristfälliga beslutsunderlag (Näsman, 2019, s. 305-306). Det saknas forskning om hur socialsekreterare säkerställer barns delaktighet i barnavårdsutredningar när det finns ett pågående alkoholmissbruk hos föräldrarna.

Internationell forskning visar att professionella ofta upplever svårigheter i att balansera barns rätt att komma till tals med skyldigheten att skydda barnet (Williams & Parry, 2023, s. 2). Studier har även visat att barns delaktighet påverkas av faktorer såsom barnets ålder, socialsekreterarens kompetens och organisatorisk kultur. Forskningen har dock i begränsad utsträckning undersökt hur barnets röst faktiskt förstås tolkas och presenteras i barnskyddspraktiken utifrån socialsekreterares perspektiv. Trots omfattande kunskap om barns utsatthet i missbruksfamiljer är socialsekreterares upplevelser och prioriteringar av barnets röst och delaktighet i utredningar fortfarande otillräckligt undersökta (Williams & Parry, 2023, s. 2). Detta identifierar ett forskningsgap avseende socialsekreterares tolkning och hantering av barnets delaktighet och röst i barnavårdsutredningar, samt vilka hinder och utmaningar de möter i ärenden som rör barn till föräldrar med missbruk. Studien syftar därför till att få en ökad förståelse för socialsekreterares professionella perspektiv, identifiera de största utmaningarna i att beakta barns röst, samt kartlägga professionella och organisatoriska faktorer som kan främja eller hindra barns inflytande i ärenden där föräldrar har ett pågående alkoholmissbruk.

Disposition

Denna studie inleds med en introduktion till ämnesområdet, där syfte och frågeställningar presenteras. Därefter följer en genomgång av tidigare forskning samt studiens teoretiska utgångspunkter. Vidare redovisas metodologiska överväganden och studiens genomförande. Därefter presenteras studiens resultat och analys utifrån de teman som framkommit i det empiriska materialet i relation till valda teorier som är lämpliga för studien. Slutligen

diskuteras resultaten i relation till tidigare forskning och teoretiska perspektiv, följt av studiens slutsatser samt förslag på framtida forskning.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur socialsekreterare inom den sociala barnavården förstår, tolkar och väger in barnets röst i utrednings- och beslutsprocesser samt hur barns delaktighet möjliggörs och begränsas i ärenden där barn lever med föräldrar som har pågående missbruksproblematik. Studien syftar vidare till att belysa de professionella överväganden, dilemman och organisatoriska villkor som påverkar hur barnets perspektiv beaktas i praktiken, särskilt i situationer där barnets uttryck står i konflikt med föräldrars berättelser eller behov. Med utgångspunkt i studiens syfte har följande frågeställningar formulerats:

1.3 Frågeställningar

1. Hur möjliggör socialsekreterare barns delaktighet i utrednings- och beslutsprocesser i ärenden som rör föräldrar med missbruksproblematik?
2. Hur resonerar socialsekreterare i situationer där barnets perspektiv och delaktighet står i konflikt med föräldrars berättelser, behov eller professionella bedömningar?
3. Vilka professionella, organisatoriska och ärenderelaterade faktorer upplever socialsekreterare som underlättande respektive hindrande för barns delaktighet och möjligheten att beakta barnets perspektiv i bedömningar?

Begrepp

Missbruk

I denna studie används begreppen missbruk, alkoholmissbruk och missbruksproblematik för att beskriva situationer där föräldrars pågående alkoholkonsumtion, inklusive skadligt bruk av alkohol och alkoholberoende, påverkar omsorgsförmågan och därmed kan få konsekvenser för barnets trygghet och välbefinnande. Alkoholmissbruk innebär en konsumtion av alkohol som återkommande leder till fysiska, psykiska eller sociala konsekvenser (Capio, u.å.).

Barnets bästa är ett juridiskt och etiskt begrepp som innebär att alla beslut och åtgärder som rör barn ska utgå från vad som bäst främjar barnets välfärd och utveckling. Begreppet omfattar både fysiskt, psykiskt och socialt skydd samt omvårdnad och gäller för åtgärder som vidtas av myndigheter, domstolar, sociala institutioner och vårdnadshavare (Unicef, u.å.). Enligt 3 kap. 1 § SoL ska barnets bästa beaktas i första hand vid åtgärder som rör barn.

Barns rätt till delaktighet

I denna studie används begreppet *delaktighet* för att beskriva barns möjligheter att få information, uttrycka sina åsikter och inflytande i frågor och beslut som berör deras situation. Delaktighet förstås därmed som ett bredare begrepp än att enbart bli hörd, då det även innefattar hur barnets perspektiv beaktas och vägs in i beslutsprocesser. Barnets rätt till delaktighet innebär att barn har rätt att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem och att dessa ska tillmätas betydelse utifrån barnets ålder och mognad. Delaktighet ses därmed som en central förutsättning för att beslut ska kunna fattas utifrån barnets bästa (Barnombudsmannen, 2021).

Barnets perspektiv

Barnets perspektiv utgår från det barnet själv uttrycker, exempelvis genom ord, handlingar eller andra uttrycksformer. För att kunna ta del av barnets perspektiv behöver barnet ges förutsättningar att fritt uttrycka sina åsikter genom information, trygghet och delaktighet, utan att vuxna påverkar eller övertolkar barnets uttryck (Barnrättskonsulterna, 2023).

2. Bakgrund

2.1 Kortsiktiga konsekvenser om barns uppväxt i familjer med missbruk

Missbruk påverkar i hög grad familjedynamiken och medför direkta konsekvenser för relationer och vardagsliv. Föräldraförmågan riskerar att försämrats, vilket kan ta sig uttryck i emotionell frånvaro, relationsproblem och ökad irritation gentemot barnet. Barnets vardag präglas därmed av missbrukets konsekvenser, och hemmet kan upplevas som en otrygg och oförutsägbart miljö (Socialstyrelsen, 2009, s. 16). I familjer där missbruk förekommer kan föräldrar befinna sig i förnekelse och aktivt försöka dölja problematiken, då det finns en rädsla för inblandning av socialtjänsten samt ett eventuellt omhändertagande av barnen. En konsekvens av detta blir att barn kan framstå som tillbakadragna och reserverade i samtal som

berör föräldrarnas missbruk (Socialstyrelsen, 2009, s. 31-32). Detta resulterar i svårigheter att tolka och förstå barnets röst och berättelse för socialsekreterare. Tillgången till en trygg och förtroendefull vuxen framstår som en betydelsefull skyddsfaktor för barn som växer upp med missbrukande föräldrar. Möjligheten att kunna samtala med en vuxen, oavsett om det rör sig om en närstående eller en professionell, upplevs som centralt för barnets känsla av trygghet och delaktighet. En sådan relation till socialsekreterare eller andra socialarbetare kan bidra till att barnet vågar uttrycka sina upplevelser och behov, medan avsaknaden av detta stöd riskerar att förstärka barnets låga delaktighet (Maskrosbarn, 2016).

2.2 Långsiktiga konsekvenser om barns uppväxt i familjer med missbruk

Barns uppväxt i familjer där en eller båda föräldrarna har ett missbruk kan se mycket olika ut, från mycket svåra till mindre allvarliga förhållanden. En avgörande faktor är i vilken grad missbruket påverkar föräldrarnas förmåga att möta barnens behov (Socialstyrelsen, 2009, s. 16). Uppväxt med båda föräldrarna i missbruk förstärker riskerna, medan tillgång till en trygg vuxen och en fungerande skolgång kan fungera som en skyddsfaktor (Velleman & Templeton, 2016, s. 110–111). I vissa familjer förekommer fler svårigheter än enbart missbruk. Studier visar att personer med alkoholproblem löper en betydligt högre risk att även drabbas av psykisk ohälsa och personlighetsstörningar. Internationell forskning tyder på att en stor andel av dem som söker hjälp för beroende också har psykiska sjukdomar (Socialstyrelsen, 2009, s. 15–16). Att någon inom familjen har missbruksproblematik är idag även en av de vanligaste orsakerna till att barn placeras utanför familjen. Undersökningar har visat att en tredjedel av de barn som placerats av socialtjänsten kommer från familjer där missbruk förekommer (Socialstyrelsen, 2013, s. 35). En dysfunktionell familjedynamik innebär att barn riskerar konsekvenser i form av social isolering, ekonomisk utsatthet och en hög grad av vardaglig stress (Lewis et al., 2014, s. 2398). Den fysiska hälsan kan påverkas negativt till följd av långvarigt ansvarstagande och psykisk belastning, bland annat genom utmattning (Wiechelt & Okundaye, 2012, s. 94). Barn som växer upp med missbrukande föräldrar löper även ökad risk för sämre skolresultat och lägre nivå av eftergymnasial utbildning (Folkhälsomyndigheten, 2016, s. 11). De löper också högre risk för maladaptiva beteenden, vilket kan påverka den psykosociala anpassningen negativt och i vissa fall leda till aggressivitet samt ökad risk för eget framtida missbruk (Fals-Stewart, Kelly & Schroder, 2006, s. 10). En enkätstudie med 75 858 gymnasieelever och yrkesstuderande visar dessutom att ungdomar med missbrukande föräldrar i större utsträckning rapporterar psykosociala

problem såsom låg självkänsla och depression jämfört med jämnåriga utan sådan familjesituation (Wiechelt & Okundaye, 2012, s. 93). Barn som växer upp med missbrukande föräldrar kan dessutom utveckla svårigheter med känsloreglering och ha svårt att identifiera, förstå och uttrycka känslor (Tedgård, Råstam & Wirtberg, 2018, s. 5). Samtidigt kan den psykiska belastningen och de psykosociala konsekvenser som följer av en dysfunktionell familjesituation påverka barnets välbefinnande och självkänsla (Lewis et al., 2014, s. 2398; Wiechelt & Okundaye, 2012, s. 93–94). Detta kan innebära att barnets röst inte alltid uttrycks tydligt eller direkt och att barnets upplevelser ibland skiljer sig från föräldrarnas beskrivningar av situationen. Socialsekreterare behöver därför tolka barnets perspektiv utifrån de emotionella, psykosociala och strukturella omständigheter som präglar barnets uppväxt, särskilt när barnets upplevelser av exempelvis låg självkänsla, ensamhet eller familjekonflikter riskerar att tonas ned. Detta är avgörande för att kunna förstå och beakta barnets behov och erfarenheter på ett rättvist sätt i utrednings- och beslutsprocesser.

3. Forskningsläget

3.1 Barns delaktighet i socialtjänstens utredningsprocess

Forskning om barns delaktighet inom socialt arbete visar att delaktighet i praktiken ofta är mer komplex än vad lagstiftning och riktlinjer visar. Trots att barns rätt till delaktighet har en stark juridisk och politisk förankring genom bland annat barnkonventionen och lagstiftning, framstår denna rätt i praktiken som beroende av hur professionella aktörer tolkar, organiserar och prioriterar barns röster i utredningsprocessen (Koziel & Spånberger Weitz, s. 93) (Williams & Parry, 2023, s. 6). Delaktighet kan därmed förstås som något som skapas i ett samspel mellan organisatoriska villkor, professionella bedömningar och relationella processer mellan barn, föräldrar och socialsekreterare.

Tidigare forskning visar återkommande att barns delaktighet sker inom vuxenstyrda organisatoriska sammanhang där barns möjligheter att uttrycka sina erfarenheter och påverka beslutsfattandet redan från början formas av organisatoriska villkor. Detta innebär att barns röster kan synliggöras i utredningar, men att de inte nödvändigtvis ges avgörande betydelse i bedömningar och beslut. Forskningen pekar på en skillnad mellan formell delaktighet, där barnet ges möjlighet att komma till tals, och en faktisk delaktighet, där barnets perspektiv också får genomslag i beslutsprocessen. Ett återkommande dilemma i forskningen rör spänningen mellan ett rättighetsperspektiv och ett omsorgs- eller skyddsperspektiv (Koziel &

Spånberger Weitz, s. 93–95) (Williams & Parry, 2023, s. 6). Å ena sidan betonas barnet som en aktiv aktör med rätt att uttrycka sin mening och påverka beslut som rör den egna situationen. Å andra sidan förstås barnet som sårbart och i behov av skydd, vilket kan innebära att vuxna bedömningar ges företräde framför barnets egna uttryck. Dessa perspektiv kan i praktiken dra åt olika håll och skapa osäkerhet kring hur barns delaktighet ska möjliggöras i socialt arbete. Denna spänning framträder även i policy och riktlinjer för socialt arbete. Även om barnperspektivet ofta beskrivs som en etablerad del av verksamheten är dess innebörd inte tydligt definierad, vilket lämnar utrymme för professionella tolkningar. Barnperspektivet framstår ofta som en fråga om att samla information om barnets situation snarare än att skapa direkt interaktion med barnet, vilket innebär att barnets röst i vissa fall riskerar att ersättas av professionellas eller föräldrars beskrivningar av barnets livsvillkor. Delaktighet riskerar därmed att bli en dokumenterad process snarare än att en relationell process där barnet ges ett faktiskt inflytande (Koziel & Spånberger Weitz, s. 93–97).

3.2 Barns perspektiv och vuxnas tolkningsföreträde i socialt arbete

Forskning i kvalitativ kontext visar att socialtjänstens arbete ofta präglas av ett föräldracentrerat fokus där föräldrarnas perspektiv ges större utrymme än barnets egna erfarenheter (Heimer, Näsman & Palme, 2017, s. 321) (Toros & Falch-Eriksen, 2024, s. 8). Barn beskriver exempelvis att kommunikationen huvudsakligen sker med föräldrarna och att deras synpunkter endast i begränsad utsträckning efterfrågas eller ges betydelse i beslutsfattandet (Toros & Falch-Eriksen, 2024, s. 8). Forskning visar dessutom att socialsekreterares bedömningar i vissa fall präglas av strategier som syftar till att undvika att skuldbelägga föräldrar och främja samtycke till insatser. Detta kan innebära att omsorgsbrister omformuleras till frågor om barnets behov av struktur eller beteendemässiga svårigheter. Även om sådana strategier kan underlätta samarbete med föräldrar finns samtidigt en risk att ansvaret övergår från vuxna till barn, vilket kan försvaga både barnets skydd och rättssäkerheten i utredningen (Heimer, Näsman & Palme, 2017, s. 318–320; Wiig et al., 2018, s. 180).

Ett centralt hinder inom socialtjänstens arbete utgörs av bristande kunskap om hur olika former och grader av missbruk påverkar barn i hemmiljön, vilket riskerar att bidra till att barns behov och erfarenheter marginaliseras. Detta aktualiserar behovet av ett mer barncentrerat arbetssätt inom socialtjänsten, eftersom ett föräldracentrerat perspektiv kan

innebära att barns erfarenheter ges en underordnad position (Näsman, 2019, s. 307). Detta innebär att problemformuleringarna i barnavårdsutredningar struktureras utifrån vuxnas perspektiv, vilket innebär att barns erfarenheter filtreras genom professionellas tolkningar innan de ges betydelse i beslutsunderlaget. Detta framstår som särskilt betydelsefullt i utredningarnas tidiga skeden, där problemdefinitionen påverkar både förståelsen av barnets situation och vilka insatser som senare aktualiseras. Barns delaktighet kan därmed inte enbart förstås som möjligheten att komma till tals, utan behöver även relateras till i vilken utsträckning barns utsagor faktiskt ges betydelse i bedömningar och beslut (Heimer, Näsman & Palme, 2017, s. 321). Detta är ett problem som även har studerats internationellt, där studier av rättsliga bedömningar visar att andra rättsliga hänsyn i vissa sammanhang har tillmätts större betydelse än principen om barnets bästa (Dane, 2015, s. 219). Internationell forskning om Europadomstolens tillämpning av principen om barnets bästa, även kallat The Best Interests of the Child Principle på engelska, indikerar dessutom att vårdnadshavares intressen i vissa fall prioriterats framför barnets bästa (Eekelaar, 2015, s. 13). Detta tyder på att barns perspektiv riskerar att begränsas genom institutionella och rättsliga strukturer där vuxnas perspektiv ges tolkningsföreträde. I ärenden som rör föräldrar med missbruksproblematik kan dessa utmaningar förstärkas ytterligare. Forskning i kvalitativ kontext visar att barn ofta undviker att berätta om sin hemsituation på grund av lojalitet gentemot sina föräldrar, vilket även beskrivs som ett återkommande fenomen i socialsekreterarnas arbete (Näsman, 2019, s. 305), och kan begränsa möjligheten för socialsekreterarna att synliggöra barns behov och erfarenheter i utredningsprocessen, vilket ställer särskilda krav på socialsekreterares förmåga att tolka och värdera barnets uttryck i relation till andra informationskällor (Selbekk, 2019, s. 205). Detta resultat återkommer även i en svensk kvalitativ intervjustudie med 18 barn i åldern 7–9 år, där barnen beskriver känslor av skam, sorg och tomhet samt en oro för att omgivningen ska få kännedom om föräldrarnas missbruk (Tinnfält et al., 2018, s. 537). Denna lojalitet kan bidra till att barnets röst osynliggörs i socialtjänstens barnavårdsutredningar, trots att barnet befinner sig i en utsatt livssituation som kräver uppmärksamhet från omgivningen. Det finns även en rädsla för hur ett avslöjande kan påverka relationen till föräldrarna samt barnens livssituation (Socialstyrelsen, 2009, s. 31-32).

Vidare framkommer det i annan forskning av kvalitativ metodansats att professionella i vissa fall utgår från antagandet att barns behov kan tillgodoses genom tillgång till en trygg vuxen, trots att barn själva beskriver ett begränsat stöd från omgivningen och erfarenheter av att vuxna i deras närhet inte ingriper i situationer där stöd upplevs som nödvändigt (Näsman,

2019, s. 306). Barn beskriver istället att de ofta söker stöd hos syskon eller vänner med liknande erfarenheter, vilket kan bidra till en normalisering av utsatthet och samtidigt minska tillgången till fungerande vuxenstöd. Detta indikerar en risk att bedömningar i högre grad grundas på antaganden om barns stödresurser än på barnets faktiska livsvillkor, vilket kan påverka både bedömningen av barnets bästa och utformningen av relevanta insatser. Svensk forskning visar dessutom att barn som lever med föräldrar med missbruksproblematik beskriver bristande engagemang från såväl skolpersonal som socialarbetare samt erfarenheter av att omgivningen inte ingriper i situationer där stöd uppfattas som nödvändigt (Näsman, 2019, s. 305–306). Rädslan för omgivningens reaktioner kan samtidigt bidra till ytterligare tystnad, vilket riskerar att leda till att både skola och socialtjänst i högre grad riktar fokus mot föräldrarnas missbruk än mot barnets egna behov och perspektiv (Selbekk, 2019, s. 205).

3.3 Organisatoriska och relationella villkor för barns delaktighet

Organisatoriska villkor framstår som betydelsefulla för hur barns röster ges utrymme i praktiken. Studier visar att socialsekreterares möjligheter att skapa relationer med barn påverkas av faktorer såsom tidsbrist, arbetsbelastning och professionellt handlingsutrymme. En studie av socialarbetares förståelse av barnets röst visar exempelvis att erfarenhet, relationens kvalitet samt organisatoriska förutsättningar har stor betydelse för hur barns uttryck tolkas och ges mening i praktiken (Williams & Parry, 2023, s. 6). Tillit, lyhördhet och ett respektfullt bemötande framhålls som centrala förutsättningar för att barn ska känna sig trygga att uttrycka sina erfarenheter och uppleva att deras röster tas på allvar. Barns delaktighet kan därmed förstås som en process som kontinuerligt skapas och förhandlas i det praktiska sociala arbetet, snarare än som något som enbart säkerställs genom organisatoriska strukturer eller formella riktlinjer (Markström, 2024). Samtidigt varierar förståelsen av vad som utgör barnets röst mellan professionella, vilket ytterligare belyser komplexiteten i att omsätta barns delaktighet i socialt arbete (Williams & Parry, 2023, s. 6).

Utöver individuella bedömningar påverkas socialsekreterares arbete i hög grad av andra organisatoriska villkor såsom komplexa ärenden där bedömningar av föräldrars omsorgsförmåga, barns skyddsbehov och risk för omsorgsbrist behöver vägas mot varandra (Tinnfält et al., 2018, s. 532), vilket innebär att socialsekreterare behöver navigera mellan olika professionella och organisatoriska krav i arbetet med att bedöma barnets situation. Samtidigt visar forskning att arbetet med barn i familjer där missbruksproblematik präglas av

betydande utmaningar, där prioriteringar mellan olika ärenden, behandlingsmål och organisatoriska krav skapar ytterligare komplexitet (Wiig et al., 2018, s. 180). Detta indikerar att strukturella och organisatoriska villkor kan påverka i vilken utsträckning barns perspektiv ges utrymme i bedömningsprocessen. Dessutom utgör samverkan mellan myndigheter en central del av socialtjänstens arbete och är särskilt betydelsefull i ärenden där barn riskerar att fara illa. Socialtjänst, skola, polis samt hälso- och sjukvård förväntas samverka för att skapa ett sammanhållet stöd kring barnet. En välfungerande samverkan framhålls som betydelsefull för att barnet ska få tillgång till relevanta stödinsatser och ett fungerande skydds nät. Samtidigt innebär samverkan att flera professionella perspektiv och bedömningar behöver vägas samman, vilket kan påverka hur barns behov, erfarenheter och röster förstås och ges utrymme i bedömningsprocessen (Markström, 2024, s. 29).

Forskning visar dessutom att barns möjlighet att påverka socialtjänstens bedömningar varierar mellan olika delar av utredningsprocessen. En svensk studie indikerar att utredningsprocessen ofta präglas av bristande kontinuitet mellan förhandsbedömning, utredning och insatsfas, vilket innebär att viktig information riskerar att förlora betydelse under processens gång. Vem som ges företräde i respektive fas får därmed betydelse för hur och vilka problem som definieras och vilka insatser som aktualiseras (Heimer, Näsman & Palme, 2017, s. 318). Resultatet visar vidare att barnets röst tenderar att vara starkast i förhandsbedömningen, där fokus ligger på omedelbara skyddsbehov, medan dess inflytande successivt försvagas under utrednings- och insatsfaserna där föräldrars deltagande får större utrymme (Heimer, Näsman & Palme, 2017, s. 321). Liknande mönster framträder i internationell forskning där en systematisk litteraturoversikt visar att barns deltagande i bedömningsprocesser generellt är begränsat och påverkas av faktorer såsom bristande information, tidigare negativa erfarenheter och kvaliteten i mötet med professionella (Toros & Falch-Eriksen, 2024, s. 6–7). Barn beskriver ofta att de får begränsad information om utredningsprocessens syfte och möjliga utfall, vilket kan minska både förståelsen och möjligheten till aktivt deltagande. Kommunikationen präglas dessutom i många fall av ett ensidigt förhållningssätt där barnet främst besvarar frågor snarare än deltar i en ömsesidig dialog. Även när barn bidrar med relevant information följs deras berättelser och uttryck inte alltid upp eller ges betydelse i den fortsatta processen. Detta riskerar att minska barns faktiska delaktighet och begränsa möjligheten att utforma insatser utifrån barnets behov (Toros & Falch-Eriksen, 2024, s. 6–7). Tidigare negativa erfarenheter kan ytterligare minska barns vilja att delta, vilket riskerar att insatser som ges, inte fullt ut motsvarar barnets behov. Negativa bemötanden såsom misstro

eller förlöjligande förekommer, medan positiv interaktion kännetecknas av lyhördhet och tillit. Barn uttrycker behov av att bli lyssnade på och bemötta med respekt (Toros & Falch-Eriksen, 2024, s. 6). Även om barn ibland bidrar med relevant information, följs denna inte alltid upp eller får genomslag i den fortsatta processen (Toros & Falch-Eriksen, 2024, s. 7).

Sammanfattning av tidigare forskning

Tidigare forskning visar att barns delaktighet inom socialtjänstens utrednings- och beslutsprocesser är en komplex process som påverkas av organisatoriska, professionella och relationella faktorer. Trots att barns rätt till delaktighet har en stark juridisk förankring framkommer återkommande skillnader mellan formell och faktisk delaktighet, där barn ofta ges möjlighet att uttrycka sina åsikter utan att dessa nödvändigtvis får genomslag i bedömningar och beslut. Forskningen visar även att socialtjänstens arbete i många fall präglas av ett föräldracentrat perspektiv, där vuxnas berättelser och professionella bedömningar ges tolkningsföreträde framför barns egna erfarenheter. Detta framstår som särskilt betydelsefullt i ärenden som rör föräldrars missbruksproblematik, där barns lojalitet, tystnad och utsatthet kan begränsa möjligheten att synliggöra deras behov och perspektiv. Samtidigt framhålls relationella faktorer såsom tillit, lyhördhet och anpassad kommunikation, tillsammans med organisatoriska förutsättningar som tid, resurser och handlingsutrymme, som centrala för att möjliggöra barns faktiska delaktighet.

4. Teoretisk referensram

I denna studie används teoretiska ramverk som kombinerar strukturella, relationella och professionella perspektiv för att analysera hur barns delaktighet och barnets röst förstås och beaktas i socialtjänstens och därmed av socialsekreterarnas utrednings- och beslutsprocesser. Studien utgår från Harry Shiers (2001) delaktighetsmodell för att analysera hur organisatoriska och professionella förutsättningar påverkar barns möjligheter till delaktighet. Som ett kompletterande perspektiv används Eriksson och Näsmans (2025) perspektiv på positioner och delaktighet för att förstå hur barns positioner skapas i mötet mellan barn och socialsekreterare samt hur barns delaktighet formas relationellt. Vidare används teorin om handlingsutrymme för att analysera hur socialsekreterares professionella bedömningar påverkas av organisatoriska villkor, resurser och olika intressen. tillsammans möjliggör

perspektiven en analys av hur barns delaktighet skapas i samspelet mellan organisatoriska villkor, relationella processer och professionella bedömningar. Perspektiven kompletterar varandra genom att synliggöra både strukturella förutsättningar och de processer genom vilka barns röster ges eller begränsas betydelse i utrednings- och beslutsprocesser.

4.1 Shiers delaktighetsmodell

Harry Shiers delaktighetsmodell har sin grund i Harts delaktighetsstege, som är en teoretisk modell som används för att förstå och analysera barns delaktighet. Modellen visar att delaktighet kan uttryckas olika beroende olika nivåer, där både barns och vuxnas roller förändras beroende på graden av inflytande (Unicef, s. 40). Till skillnad från Harts delaktighetsstege riktar Shiers modell fokus mot de organisatoriska och professionella förutsättningar som krävs för att omsätta barns delaktighet i praktiken. Modellen lyfter fram hur verksamheter och professionella kan utveckla strukturer som skapar möjligheter för att främja barns delaktighet. Shiers delaktighetsmodell kan därmed användas för att undersöka i vilken utsträckning som barn görs delaktiga beroende på vilka organisatoriska förutsättningar som krävs för att barns röst och delaktighet ska beaktas och få betydelse i praktiken (Shier, 2001, s. 107–108). Modellen syftar till att främja barns delaktighet i enlighet med artikel 12 i Barnkonventionen, vilken stadgar att barn som kan bilda egna åsikter ska ges möjlighet att fritt uttrycka dem i alla frågor som rör dem, och att dessa åsikter ska beaktas med hänsyn till barnets ålder och mognad. Shiers delaktighetsmodell består av fem steg av delaktighet för barnet (Shier, 2001, s. 108) och fokuserar på *öppenhet*, *möjlighet* och *skyldighet* i varje steg.

4.1.2 De olika stegen inom modellen

Det första steget inom modellen handlar om att professionella lyssnar på barn när de uttrycker sina åsikter genom att skapa tid och möjlighet för att kunna lyssna på barnets röst och organisationen bör utöver detta även ha en policy som kräver att personalen ska uppmärksamma och beakta barnets röst. I *det andra steget* ska de vuxna ha en aktiv roll i att stötta barnen i att uttrycka sina åsikter, vilket innebär att hinder som uppstår och som kan försvåra barns delaktighet ska hanteras och bemötas omgående. Samtal och lek bör användas av professionella för att motverka situationer där barns röst inte uttrycks och beaktas (Shier, 2001, s. 112). *Det tredje steget* är kopplat till artikel 12 i Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter vilket innebär att barnets åsikter, i relation till deras mognad och ålder, beaktas i beslut som rör dem. Om barnets vilja inte blir avgörande i

beslutet ska barn ändå få en återkoppling kring hur deras synpunkter och uttryck har beaktats i utredning- och beslutsprocesser, vilket även förutsätter att organisationen har tydliga rutiner (Shier 2001, s. 113). I *det fjärde steget* sker en övergång från att rådfråga barn till att faktiskt involvera dem aktivt i beslutsfattandet (Shier, 2001, s. 113-114). Detta innebär att organisationen ska vara tydlig med hur de skapar involvering och delaktighet för barn i beslutsprocesser, vilket också gör barns delaktighet till verklighet och inte enbart något formellt. I *det femte och sista steget* får barnet inflytande och ansvar i beslut, vilket innebär att makten delas mellan vuxna och barn samtidigt som barn inte ska pressas till ansvar som de inte är redo att ta (Shier, 2001, s. 115). Detta innebär att hitta strategier för att balansera barnets ansvar i relation till deras förmåga samtidigt som man stöttar dem. Detta kräver att organisationen har en tydlig struktur och policy för ett delat inflytande och ansvar. I praktiken blir alltså modellen ett hjälpmedel för att öka barns delaktighet och frågorna syftar till att reflektera över om förändringar i arbetet är möjliga och om professionella eller organisationer är beredda på konsekvenserna av förändringarna (Shier, 2001, s. 115-116). I denna studie är stegen som synliggör övergången från att barn ges möjlighet att uttrycka sina perspektiv till att deras röster också tillmäts betydelse i professionella bedömningar och beslut särskilt relevanta. Samtidigt bör modellen inte förstås som en process där högre steg av delaktighet automatiskt innebär en bättre form av delaktighet. Inom socialt arbete behöver professionella ofta göra bedömningar i komplexa situationer där olika behov, intressen och riskfaktorer vägs mot varandra. Barnets ålder, mognad och omständigheter kan påverka i vilken utsträckning delaktighet är möjlig. Inom den sociala barnavården kan socialsekreterare exempelvis behöva balansera barns rätt till delaktighet mot bedömningar av barnets bästa och behov av skydd. Detta blir särskilt relevant i ärenden där barn lever med föräldrar med pågående missbruksproblematik, eftersom barnets berättelser ibland kan skilja sig från föräldrars uppgifter eller professionella bedömningar.

Varje steg innefattar ytterligare *tre steg, öppenhet, möjlighet och skyldighet* som används för att undersöka hur organisationer beaktar barns delaktighet och inflytande (Shier, 2001, s. 110). Dessa syftar till att synliggöra i vilken utsträckning verksamheter skapar förutsättningar för barns delaktighet. *Öppenhet* avser professionellas vilja och beredskap att arbeta för barns delaktighet. *Möjligheter* handlar om huruvida organisatoriska resurser, stödstrukturer och arbetssätt finns tillgängliga för socialsekreterarna för att möjliggöra detta. *Skyldigheter* avser i vilken utsträckning arbetet med barns delaktighet är integrerat i verksamhetens rutiner, ansvarsfördelning och organisatoriska strukturer (Shier, 2001, s. 116). Modellen möjliggör en

analys av potentiella dilemman mellan formell och faktisk delaktighet genom att synliggöra om barns deltagande stannar vid en formell delaktighet, det vill säga att barnet ges möjlighet att uttrycka sig eller om det övergår till en faktisk delaktighet där barnets perspektiv också ges ett reellt genomslag i professionella bedömningar och beslut.

Shiers modell används i denna studie som ett analytiskt verktyg för att förstå i vilken utsträckning socialsekreterare möjliggör eller begränsar barns delaktighet i utrednings- och beslutsprocesser. Modellen gör det möjligt att analysera skillnaden mellan att enbart lyssna på barnet och att faktiskt låta barnets röst påverka beslut, särskilt i situationer där barnets perspektiv kan stå i konflikt med föräldrars berättelser eller organisatoriska bedömningar vid ett pågående missbruk. Detta kopplar direkt till studiens syfte och frågeställningar om hur barnets röst vägs in i praktiken, och på vilket sätt barns delaktighet möjliggörs. Modellen visar att barns delaktighet inte är något bestämt, utan något som varierar beroende på hur verksamheten är organiserad, hur yrkespersoner tolkar situationen och vilka bedömningar som görs för varje unikt ärende. Detta gör modellen relevant för att analysera hur socialsekreterare i praktiken balanserar mellan att lyssna på barn och att fatta beslut utifrån andra bedömningsgrunder. *Öppenhet, möjlighet och skyldighet*, används i denna studie för att analysera hur organisatoriska förutsättningar påverkar socialsekreterarnas möjligheter att arbeta med barns delaktighet i praktiken.

4.1.3 Begränsningar

Delaktighetsmodellen har begränsningar eftersom den främst fokuserar på organisatoriska och strukturella förutsättningar för barns delaktighet, medan relationer och maktförhållanden mellan barn och professionella ges mindre utrymme. Detta kan innebära att barns delaktighet främst förstås som en fråga om organisatoriska strukturer och professionella rutiner, medan barns egna strategier och relationella processer riskerar att ges mindre analytiskt utrymme. Det finns därmed en risk att barns delaktighet framstår som något som möjliggörs av organisationen snarare än något som kontinuerligt skapas i mötet mellan barn och socialsekreterare. Modellen kan även skapa en bild av att högre steg av delaktighet alltid är mer önskvärda. I denna studie är det särskilt relevant eftersom socialsekreterares arbete i ärenden som rör föräldrars missbruksproblematik ofta innebär komplexa bedömningar mellan barns rätt till delaktighet, behovet av skydd och professionella bedömningar. Delaktighet behöver därför förstås utifrån barnets unika situation och de omständigheter som påverkar

beslutsprocessen, snarare än som en process där högre steg alltid är det mest lämpliga alternativet. Modellen används i denna studie inte enbart i beskrivande syfte för barns delaktighet, utan som ett analytiskt redskap för att undersöka hur barns röster konstrueras, ges legitimitet och beaktas i socialsekreterares professionella bedömningar. Modellen möjliggör därmed en fördjupad analys av samspelet mellan organisatoriska villkor, professionella överväganden och barns faktiska möjligheter till inflytande i utrednings- och beslutsprocesser.

4.2 Barns positioner i relation till delaktighet

Som ett komplement till delaktighetsmodellen används Eriksson och Näsman (2025) perspektiv kring barns möjliga positioner i relation till barns delaktighet. Medan delaktighetsmodellen främst riktas mot organisatoriska och strukturella förutsättningar för barns delaktighet, bidrar Eriksson och Näsman (2025) med ett relationellt perspektiv som möjliggör en förståelse av hur barns delaktighet formas och skapas i det konkreta mötet mellan barn och socialsekreterare. Perspektivet utgår från att barns delaktighet inte enbart handlar om i vilken utsträckning barn ges möjlighet att uttrycka sina åsikter, utan också om vilken position barnet tilldelas i relation till vuxna och den pågående utredningsprocessen. Barns positioner påverkas av hur professionella bemöter barnet, vilka föreställningar som finns om barns kompetens samt hur relationen mellan barn och vuxna organiseras i olika sammanhang (Eriksson & Näsman, 2025, s. 30). Det finns två faktorer som anses vara centrala i påverkan på hur barns positioner konstrueras. Den första faktorn rör graden av delaktighet och kan förstås som en balans mellan arbetssätt som främjar barns deltagande och arbetssätt som begränsar eller utesluter det. I ett delaktighetsfrämjande förhållningssätt skapar professionella aktivt möjligheter för barnet att delta genom information, återkoppling och utrymme att uttrycka sina perspektiv. I motsats till detta finns ett mer beskyddande förhållningssätt där barns deltagande begränsas med anledning av behov av skydd eller omsorg. Ett sådant förhållningssätt behöver dock inte förstås som ett uttryck för bristande omsorg eller bristande engagemang för barnet och barnets situation. Detta kan snarare förstås som ett resultat av professionellas bedömningar kring barnets bästa. Detta kan exempelvis vara uppfattningar om att det är känslomässigt belastande för barn att involveras i konflikter eller komplexa familjesituationer, vilket kan leda till att vuxna begränsar barns delaktighet för att skydda dem från ansvar som de inte anses kunna bära (Eriksson & Näsman, 2025, s. 30-31).

Samtidigt problematiseras detta då åtgärder som syftar till att skydda barnet även kan få konsekvenser för barnets möjligheter till inflytande och delaktighet (Eriksson & Näsman, 2025, s. 31). Den andra faktorn i problematiken avser graden av barnorientering respektive vuxenorientering i mötet med barnet. Ett *barnorienterat förhållningssätt* innebär att fokus riktas mot barnets erfarenheter, behov och perspektiv samt att kommunikationen anpassas utifrån barnets förutsättningar. Ett *vuxenorienterat förhållningssätt* innebär däremot att vuxnas perspektiv och professionella bedömningar ges större utrymme, vilket kan innebära att barnets perspektiv ges ett mer begränsat utrymme och att barnet förväntas anpassa sig (Eriksson & Näsman, 2025, s. 31). Exempelvis kan en situation där en socialsekreterare väljer att begränsa ett barns deltagande med hänvisning till skyddsbehov innebära att barnet ges en mer beskyddad position, även om syftet samtidigt är att agera utifrån barnets bästa. När dessa två nivåer kombineras uppstår olika möjliga positioner för barnet, det *delaktiga barnet*, det *beskyddade barnet*, den *diskvalificerade vuxna* och den *delaktiga vuxna* (Eriksson & Näsman, 2025, s. 31). Positionen *delaktigt barn* uppstår när ett barnorienterat arbetssätt kombineras med aktiva försök att skapa delaktighet. Barnet ges då information, möjlighet att uttrycka sina åsikter och återkoppling kring hur dessa beaktas. Barnet förstås som en aktiv aktör vars erfarenheter ses som betydelsefulla i processen (Eriksson & Näsman, 2025, s. 31). *Beskyddat barn* uppstår när professionella arbetar barnorienterat men samtidigt begränsar barnets deltagande. Barnet möts då med omsorg och empati, men ges ett begränsat inflytande över processen (Eriksson & Näsman, 2025, s. 33). Barnet riskerar i denna position att bli ett objekt för vuxnas omsorg snarare än en aktiv deltagare i beslut som rör den egna situationen. *Diskvalificerad vuxen* uppstår när barns delaktighet begränsas samtidigt som mötet präglas av ett *vuxenorienterat förhållningssätt*. Barnet förväntas då anpassa sig till vuxnas sätt att kommunicera och agera, utan att få de förutsättningar som krävs för att faktiskt kunna påverka processen. Barnet förväntas ta ansvar och delta på vuxnas villkor men utan ett reellt inflytande (Eriksson & Näsman, 2025, s. 34). Den fjärde positionen, *delaktig vuxen*, innebär teoretiskt att barnet ges stort inflytande men samtidigt möts utifrån vuxnas förväntningar och villkor (Eriksson & Näsman, 2025, s. 35), dock identifieras inga empiriska exempel för denna positionen.

4.2.1 Begränsningar

Positionerna bör dock inte förstås som fasta kategorier utan som analytiska verktyg som möjliggör en förståelse av hur barns utrymme för delaktighet skapas och förändras i olika

situationer. Samtidigt finns vissa begränsningar i perspektivet. Fokus riktas främst mot relationella processer och hur barns positioner formas i mötet med professionella, medan organisatoriska faktorer och strukturella förutsättningar ges mindre utrymme. Perspektivet behöver därför förstås i relation till andra teorier som även beaktar socialsekreterarnas handlingsutrymme i relation till hur det påverkar barns delaktighet. Det finns därmed en risk att ansvar för barns delaktighet främst placeras och analyseras utifrån den enskilda socialsekreteraren snarare än att förstås som en fråga som också påverkas av strukturella förutsättningar. I relation till studiens syfte blir perspektivet särskilt relevant eftersom utredande socialsekreterare inom den sociala barnvården kan ställas inför komplexa överväganden och prioriteringar mellan barns rätt till delaktighet, barns behov av skydd samt professionella bedömningar av barnets bästa. Perspektivet möjliggör en analys av hur professionella överväganden och organisatoriska villkor påverkar vilken position barnet ges i utrednings- och beslutsprocessen. Exempelvis kan begränsade resurser, tidspress eller organisatoriska rutiner påverka socialsekreterares möjligheter att skapa delaktighet, vilket i sin tur kan få betydelse för vilken position barnet ges i utredningsprocessen. Tillsammans med delaktighetsmodellen bidrar perspektivet till ett analytiskt ramverk som möjliggör en förståelse av samspelet mellan strukturella villkor och relationella processer i arbetet med barns delaktighet.

4.3 Teoretiska perspektiv på handlingsutrymme

I denna studie blir handlingsutrymmet centralt för att analysera hur socialsekreterare beskriver arbetet med att tolka och väga in barnets röst i ärenden där föräldrar har missbruksproblematik. Särskilt relevant är situationer där barnets röst står i konflikt med föräldrars berättelser eller behov, vilket kräver professionella avvägningar kring vilken information som ges företräde. Perspektivet möjliggör även analys av organisatoriska hinder, professionella strategier samt de etiska dilemman som uppstår när barnets perspektiv ska vägas mot andra intressen.

4.3.1 Handlingsutrymme som analytiskt verktyg

Begreppet handlingsutrymme grundar sig i teorin om street-level bureaucracy, gräsrotsbyråkrati, vilken syftar på professionella yrkesutövare som arbetar i direkt kontakt med individer inom välfärdsorganisationer (Lipsky, 2010, s. 11). Handlingsutrymme avser det tolknings- och beslutsutrymme som socialarbetare har inom ramen för organisatoriska

strukturer, lagstiftning och riktlinjer. Det innebär att socialarbetare, med stöd i professionell kunskap och erfarenhet, kontinuerligt gör bedömningar kring vilka handlingar som är mest lämpliga i en specifik situation. Handlingsutrymmet är inte enbart en följd av formella organisatoriska ramar, utan skapas i samspelet mellan organisatoriska villkor och den professionella praktiken. Genom hur socialarbetare tolkar riktlinjer och omsätter dessa i praktiskt arbete påverkar de även hur handlingsutrymmet formas och används i verksamheten (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 25). Handlingsutrymme har fått en alltmer central betydelse inom socialt arbete, vilket kan förstås mot bakgrund av ökade krav på dokumentation, effektivitet och målstyrning samtidigt som professionella förväntas göra komplexa bedömningar i individuella ärenden (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 29).

Socialsekreterare inom individ- och familjeomsorgen verkar i en dubbel roll där de både representerar en offentlig organisation och möter individer och familjer i utsatta livssituationer. Arbetet innebär därför att professionella bedömningar kontinuerligt behöver konstrueras inom ramen för lagstiftning, organisatoriska krav och tillgängliga resurser. I dessa situationer behöver socialsekreteraren väga individens behov mot verksamhetens uppdrag och förutsättningar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 17). Individuella faktorer såsom erfarenheter, professionella värderingar och kunskap påverkar dessutom hur handlingsutrymmet används av socialsekreterarna i praktiken (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 26). Detta innebär att socialsekreterare, trots liknande organisatoriska förutsättningar, kan göra olika bedömningar av hur barnets perspektiv ska förstås och vägas in i utredningsprocessen, vilket kan påverka barns möjligheter till delaktighet. Socialarbetare har samtidigt ett organisatoriskt tolkningsföreträde, vilket innebär ett ansvar och en möjlighet att definiera behov samt bedöma vilka insatser som kan aktualiseras inom verksamhetens ramar. Tolkingsföreträdet innebär samtidigt en maktposition där professionella ges möjlighet att avgöra vilka berättelser som bedöms som trovärdiga och relevanta. Professionen omfattar därmed både stöd- och kontrollfunktioner, vilket kan skapa etiska dilemman i arbetet (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 23), vilket innebär att socialsekreterare inte enbart tolkar barnets berättelser utan också bidrar till att definiera vilka perspektiv som ges legitimitet i beslutsprocessen. I relation till denna studie utgör handlingsutrymme ett centralt analytiskt perspektiv, då det möjliggör en förståelse av hur socialsekreterare tolkar och väger in barnets röst i utrednings- och beslutsprocesser i ärenden där föräldrar har ett pågående alkoholmissbruk. Perspektivet kan användas för att analysera hur professionella avvägningar

görs mellan barnets perspektiv, föräldrars berättelser och organisatoriska villkor, särskilt i situationer där olika behov och intressen står i konflikt.

4.3.2 Resurser och relationen mellan socialarbetare och brukare

Resurser utgör en central förutsättning i socialt arbete och används för att tillgodose individens behov av stöd och insatser. Dessa resurser kan innebära olika former, såsom immateriella resurser som kunskap och tid. Tid kan exempelvis förstås som en resurs i möjligheten att genomföra samtal, skapa relationer samt göra kvalificerade bedömningar och fatta beslut i ärenden (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 20). I denna studie är tid en särskilt viktig aspekt, då möjligheten att lyssna till och tolka barnets röst förutsätter tillräckligt utrymme för samtal och relationsbyggande. Trots att arbetet ofta styrs av riktlinjer och organisatoriska ramar behöver socialarbetare i praktiken kontinuerligt förhålla sig till hur tillgängliga resurser fördelas och används. Detta aktualiserar frågor om hur organisatoriska begränsningar kan påverka i vilken utsträckning barnets röst ges utrymme i utredningar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 20), särskilt i komplexa ärenden där föräldrarna har ett pågående missbruk. Begränsade resurser kan därmed påverka både möjligheten att skapa delaktighet och hur stor betydelse barnets perspektiv ges i den slutliga bedömningen. Detta innebär att barns möjligheter till delaktighet inte enbart påverkas av professionellas vilja att skapa delaktighet utan även av organisatoriska förutsättningar som tid, arbetsbelastning och tillgängliga resurser. Mötet mellan socialarbetare och brukare utgör en central del av det sociala arbetets praktik och har betydelse för hur professionella bedömningar formas. Hur socialarbetaren tolkar situationer, kommunicerar med brukare och agerar i olika situationer påverkar därmed de bedömningar och beslut som fattas (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 20). Detta innebär att barnets röst inte bör förstås som ett objektivet fenomen, utan något som aktivt konstrueras och ges mening inom ramen för socialsekreterarens handlingsutrymme. Yrkesrollen innebär därför inte enbart att följa organisatoriska riktlinjer, utan också att kunna etablera kontakt, navigera i relationella möten och samtidigt förhålla sig till de arbetsmetoder och manualer som vägleder arbetet (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 20). Denna balans mellan struktur och handlingsutrymme är central för att förstå de professionella överväganden och dilemman som studien syftar till att belysa.

Socialarbetare använder organisationens verktyg för att förstå och formulera brukarens behov så att de passar inom verksamhetens ramar. Det innebär att även barnets berättelser tolkas

genom professionella bedömningar. Därför är det viktigt att undersöka hur socialsekreterare värderar barns perspektiv i ärenden där det finns ett pågående missbruk hos föräldrarna.

Genom relationen som byggs upp kan socialarbetaren ge stöd, lyssna och skapa tillit, vilket kan hjälpa brukaren att hantera sin situation. Tidigare forskning visar att en fungerande relation är viktig för att insatser ska bli effektiva och att delaktighet ofta ökar chansen till positiva resultat (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 137-138). Relationen påverkar därmed hur handlingsutrymmet används i praktiken, då tillit kan möjliggöra mer nyanserade och flexibla bedömningar. Detta är centralt för studiens fokus på barnets röst, då graden av tillit och relationell kvalitet kan påverka hur och i vilken utsträckning barnet ges möjlighet att komma till tals och bli lyssnad på i utredningsprocessen.

4.3.3 Att hantera handlingsutrymmet

För att hantera handlingsutrymmet professionellt behöver socialarbetaren förhålla sig till både lagstiftning och organisatoriska riktlinjer (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 26). Handlingsutrymmet påverkas av tre centrala områden, lagar och riktlinjer, organisationens utformning samt professionella och kollegiala faktorer. Det handlar dels om vad som är möjligt inom ramen för yrkesutövningen, dels om hur arbetet organiseras genom exempelvis arbetsbelastning, beslutsprocesser och möjligheten att göra självständiga bedömningar. Även socialarbetarens kunskaper, erfarenheter och förhållningssätt samt stöd från kollegor och professionen påverkar handlingsutrymmet. I mötet mellan brukare och socialarbetare sker förhandlingar kring vilka insatser som ska genomföras. Även om arbetet styrs av regler finns alltid ett visst utrymme för tolkning och professionella bedömningar där situationens sammanhang vägs in (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 26–27). Handlingsutrymmet kan även innebära att socialsekreterare behöver göra avvägningar mellan olika perspektiv och intressen. I situationer där barnets perspektiv skiljer sig från föräldrars berättelser eller andra professionella bedömningar kan det uppstå dilemman kring vilken information som bör få betydelse i beslutsprocessen. Dessa områden relaterar direkt till studiens fokus på professionella, organisatoriska och ärenderelaterade faktorer och används därför som analytiska kategorier för att förstå hur barnets röst och delaktighet prioriteras (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 27–28). Samtidigt innebär handlingsutrymmet att barnets röst inte automatiskt får genomslag i beslutsfattandet. Även om barn ges möjlighet att uttrycka sina perspektiv behöver socialsekreterare väga dessa mot andra faktorer, såsom skyddsbehov, lagstiftning och professionella bedömningar.

5. METOD

I följande kapitel presenteras studiens metod och metodval. I kapitlet beskrivs hur empirin har samlats in och hur materialet har analyserats. Det förs även resonemang kring för- och nackdelar med de valda metoderna. Vidare innehåller metodavsnittet en diskussion om studiens överförbarhet, trovärdighet och pålitlighet. Avsnittet avslutas med etiska överväganden samt en reflektion kring förförståelse.

5.1 Forskningsdesign

Studien utgår från en kvalitativ metod där syftet är att skapa empirisk data med fokus på den mänskliga upplevelsen (Bryman, 2018, s. 454). En kvalitativ metod för denna studien är relevant då syftet är att undersöka hur socialsekreterare inom social barnavård uppfattar, tolkar och väger in barnets röst i utrednings- och beslutsprocesser i ärenden där barn lever med föräldrar med pågående missbruksproblematik. Studien avser också att belysa de professionella överväganden, etiska dilemman och organisatoriska förutsättningar som påverkar hur barnets perspektiv prioriteras, särskilt när barnets uttryck står i konflikt med föräldrars berättelser eller behov, vilket gör en kvalitativ metodologisk ansats relevant (Ahrne & Svensson, 2022, s. 8) då metoden möjliggör intervjupersonernas egna perspektiv, upplevelser och tolkningar att hamna i fokus. För att ytterligare fokusera på deltagarnas upplevelser användes semistrukturerade intervjuer som datainsamlingsmetod i studien. Denna studie utgår även utifrån en abduktiv ansats, vilket innebär att tolkningar successivt har utvecklats i samspel mellan empiriska mönster och teoretiska begrepp från Shiers delaktighetsmodell och perspektiv på handlingsutrymme (Alvehus, 2023, s. 113). Teorierna används både som ett verktyg för att tolka empiriska resultat och som något som kan omprövas utifrån nya resultat i det empiriska materialet. Genom detta har nya aspekter av resultaten upptäckts och analyserats, vilket har bidragit till en mer nyanserad förståelse av studiens resultat kring hur socialsekreterare uppfattar barns röst och delaktighet (Alvehus, 2023, s. 113). Studien utgår från ett hermeneutiskt perspektiv, eftersom syftet är att förstå och tolka socialsekreterares erfarenheter och beskrivningar av hur barns delaktighet och barnets röst beaktas i utrednings- och beslutsprocesser (Dahlberg et al., 2008, s. 147). Hermeneutiken betonar förståelse genom tolkning, där forskarens förförståelse ses som en del av tolkningsprocessen, vilket har möjliggjort en djupare förståelse av hur socialsekreterare

5.2 Informationssökning

Forskningsprocessen inleddes med reflektioner kring studiens övergripande tema. Dessa inledande överväganden följdes av en litteratursökning med syftet att identifiera relevant forskning och teori inom området. Utifrån detta arbete formulerades studiens problemområde och preliminära forskningsfrågor. Även om forskningsfrågorna etablerades innan datainsamlingen påbörjades, utvecklades de kontinuerligt under forskningsprocessen i takt med att nya insikter framkom under informationssökningen. Därefter fastställdes urvalet av informanter som skulle ingå i studien. När dessa inledande steg hade genomförts påbörjades datainsamlingen genom intervjuer. I kvalitativ forskning sker ofta bearbetning, tolkning och analys parallellt med datainsamlingen (Dalen, 2015, s. 32). Detta innebär att de olika delarna av forskningsprocessen har genomförts parallellt med varandra.

För att hitta relevant tidigare vetenskaplig forskning som användes till denna studien har jag använt mig av Google, Google Scholar, Malmö universitets bibliotek och Lunds Finn.

Följande sökord användes:

Socialarbetares arbete och bedömningar, socialsekreterare inom barnavården, barnavårdsutredningar, professionella dilemman i barnavårdsutredningar, socialtjänsten organisatoriska villkor, handlingsutrymme socialsekreterare/socialtjänsten, barnets perspektiv och barns röst, barns delaktighet, child perspective, voice of the child, barns inflytande i socialtjänsten, missbruk, missbruksärenden socialtjänsten, föräldrar med missbruk, barn till föräldrar med missbruk, parental substance abuse, etiska utmaningar socialtjänsten, samverkan mellan myndigheter, The Best Interests of the Child Principle, alkoholmissbruk.

5.3 Metodologiska överväganden och begränsningar

En kvalitativ ansats möjliggör en analys av nyanserade, detaljerade, fördjupade beskrivningar av hur socialsekreterare skapar mening kring barns delaktighet i praktiken (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s. 46). En av riskerna med kvalitativ metod är subjektivitet där forskaren utgör det främsta instrumentet i datainsamling och analys vilket riskerar att väga in forskarens egna förförståelse, tolkning och erfarenhet i

forskningsprocessen (Bryman, 2018, s. 484). Detta kan påverka forskningsprocessen på ett negativt sätt då det kan påverka valet av frågor som ställs, hur intervjun utformas och vilka aspekter av datamaterialet som anses som centrala och viktiga för studien. Vidare riskerar kvalitativa intervjuer att spegla forskarens perspektiv på ett fenomen, istället för respondenternas perspektiv, detta på grund av närheten mellan forskaren och den insamlade empirin i forskningen (Bryman, 2018, s. 484). För att motverka dessa risker och säkerställa en objektiv datainsamling och analys, hög trovärdighet och transparens har studien därför varit tydlig i metodkapitlet och forskaren har även behållit ett reflexivt förhållningssätt. Öppna frågor, reflektion över egen positionering i studien samt undvikelse av fixerade och ledande formuleringar har varit vägledande och centralt i studien för att skapa utrymme för respondenterna att självständigt formulera perspektiv och erfarenheter och därmed även möjliggjort ett reflexivt förhållningssätt.

Intervjuer ger en begränsad bild av ett fenomen vilket innebär att det empiriska materialet behöver behandlas utifrån dessa förutsättningar (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s. 53). Eftersom studiens ansats är kvalitativ i form av semistrukturerade intervjuer går det inte att generalisera resultatet för en hel population, alltså för alla socialsekreterare som helhet. Målet är dock inte att generalisera resultatet, utan att skapa en förståelse för ett specifikt fenomen (Bryman, 2018, s. 488). En annan nackdel med semistrukturerade intervjuer är att det finns en risk för att vissa frågor inte besvaras tillräcklig, vilket inte har märkts av i denna studien eftersom forskaren aktivt har lyssnat och ställt relevanta följdfrågor i syfte att säkerställa att alla relevanta teman tas upp under intervjun (Alvehus, 2023, s. 114).

En ytterligare begränsning är att forskarens erfarenhet av att genomföra intervjuer kan påverka vilket material som samlas in (Dejonckheere & Vaughn, 2019, s. 5). Jag har genomfört intervjuer tidigare med både privatpersoner och yrkesverksamma vilket har bidragit till en underlättande faktor för intervjuerna. En annan möjlig begränsning är att intervjupersoner kan anpassa sina svar utifrån vad de tror att intervjuaren förväntar sig (Dejonckheere & Vaughn, 2019, s. 5) och i syfte att minska dessa risker försökte jag vara uppmärksam på intervjupersonernas sätt att svara och uttrycka sig under samtalet, samtidigt som jag höll mig till intervjuguiden. Under varje intervju fördes även anteckningar för att fånga upp det som är extra relevant för studien.

För att få jämförbara resultat kan intervjun behöva standardiseras, men då finns en risk att svaren blir mer ytliga. Detta krockar med kravet på att vara öppen och förutsättningslös. Därför behövs en balans, så kallad kvalificerad naivitet, att vara både kunnig och samtidigt öppen (Kvale & Brinkmann, 2014, s. 49). Genom den flexibilitet som den semistrukturerade intervjun ger skapades också utrymme för att oväntade teman. Detta blev tydligt vid flera tillfällen under intervjuerna, då följdfrågorna möjliggjorde fördjupade resonemang istället för att gå vidare till nästa fråga. En ytterligare fördel med metoden är att intervjuaren kan anpassa sig efter varje enskild situation, exempelvis genom att ställa följdfrågor, fördjupa resonemang eller hoppa över frågor vid behov (Dejonckheere & Vaughn 2019, s. 1). Detta var särskilt användbart när intervjupersoner redan besvarat en fråga tidigare eller när de hade svårt att besvara vissa frågor.

5.4 Förförståelse

Jag har egen yrkeserfarenhet av att möta olika frågor och ärenden som rör social problematik. Därutöver har jag även tidigare haft ideellt engagemang i frågor som berör liknande problematik som studien avser undersöka. Jag har dock ingen yrkeserfarenhet som socialsekreterare eller arbete inom den sociala barnavården, men däremot har jag löpande träffat barn och unga med problematik avseende föräldrar i alkoholmissbruk. Denna bakgrund har haft både fördelar och begränsningar. En fördel är att min erfarenhet av att möta personer i olika ärenden bidrog till en viss förståelse för de situationer som diskuterades, vilket underlättade i intervjusituationen. Det möjliggjorde relevanta följdfrågor och en ökad förmåga att följa upp och förstå resonemang kring komplexa ärenden. Samtidigt kan förförståelsen innebära en risk för att materialet tolkas utifrån egna erfarenheter eller antaganden. Det finns exempelvis en risk att vissa svar tolkas på ett sätt som bekräftar tidigare uppfattningar. Vidare kan tidigare kunskap om ämnet påverka hur intervjuerna genomförs, exempelvis genom hur följdfrågor formuleras eller vilka aspekter som uppmärksammas. För att hantera dessa risker har jag strävat efter att förhålla mig reflexivt genom hela forskningsprocessen. Detta har bland annat inneburit att kontinuerligt reflektera över egna tolkningar samt att dokumentera tankar i samband med intervjuerna. Dessa reflektioner har även diskuterats med handledare i syfte att synliggöra och problematisera eventuella förförståelser. Studien har därmed genomförts med en medvetenhet om forskarens roll och dess möjliga påverkan på resultatet, i linje med forskningsetiska riktlinjer.

5.5 Urval och urvalsmetod

I syfte att avgränsa studiens urval har syftet och frågeställningarna varit vägledande i arbetet kring vilken målgrupp som är relevant för studien (Bryman, 2018, s. 495). Då studien utgår från en kvalitativ metod, och målgruppen är utredande socialsekreterare inom den sociala barnavården blev urvalet av intervjupersoner målstyrt eftersom socialsekreterarna är urvalet som kan bidra till empiriskt material för studiens syfte och frågeställningar, detta med anledning av att forskningsfrågorna fokuserar på socialsekreterarnas arbete och upplevelser. Studiens målgrupp är därför mer specifikt utredande socialsekreterare inom den sociala barnavården som arbetar med myndighetsutövning och som har erfarenhet av att arbeta med barn och familjer där de behöver avgöra barnets bästa och beakta barnets röst i ärenden där föräldrarna har ett pågående alkoholmissbruk. Studiens syfte är inte att undersöka fenomenet i en specifik kommun eller en specifik enstaka arbetsplats, vilket gör att det inte har varit relevant att rekrytera intervjupersoner från samma ort eller samma arbetsplats. Ett deltagande från olika arbetsplatser och kommuner är en större tillgång i studien då de kan ge en fördjupad och nyanserad förståelse av fenomenet som studien undersöker. Urvalet av kommuner och verksamheter baseras på var den efterfrågade informationen finns (Ahrne & Svensson, 2015, s. 21), vilket har lett till att utredande enheter inom individ- och familjeomsorgen, IFO, i svenska kommuner valts. Strategin som har använts har varit att välja ut flera miljöer som skiljer sig åt geografiskt, men utgår från samma lagar och evidensbaserad myndighetsutövning. Målet med detta har varit att skapa en variation i syfte att undersöka vilka möjliga likheter och skillnader som finns i erfarenheterna i socialsekreterarnas utredande arbete i ärenden där föräldrarna har ett pågående alkoholmissbruk (Ahrne & Svensson, 2015, s. 22).

En metodologisk utmaning med målstyrt urval är att det finns en risk för att resultaten påverkas av urvalsprocessen (Kvale & Brinkmann, 2014, s. 49). Detta beror på att urvalet bygger på antagandet att en viss grupp, i detta fall utredande socialsekreterare inom den sociala barnavården, har relevant kunskap för studiens syfte. Risker är att urvalet omedvetet styrs av forskarens förväntningar. För att minska denna risk skickades informationsbrevet (se bilaga 1) ut till 15 slumpmässigt utvalda kommunala IFO-verksamheter, med tydliga inkluderings- och exkluderingskriterier. Brevet innehöll även information om studiens syfte, vilket gav potentiella deltagare möjlighet att själva ta ställning till om de ville medverka eller inte. Informationsbrevet skickades även till personer i chefsposition eller motsvarande, som

sedan kunde vidarebefordra det inom sina verksamheter. Detta tillvägagångssätt bidrog till att minska risken för ett alltför snävt och selektivt urval, samtidigt som det bidrog till en ökad variation bland de socialsekreterare som valde att delta. Därefter bokades intervjuer med intervjupersonerna som var intresserade av att delta i studien. Intervjuerna erbjöds i första hand att utföras på plats, och sedan även digitalt via zoom. Av 12 intervjuer genomfördes 5 stycken fysiskt på plats, och 7 stycken genomfördes via Zoom. Vid intervjutillfället samlades samtycke in via blanketter, och resterande samtyckesblanketter (se bilaga 2) samlades in genom mail.

För att göra urvalet varierande har studien använts sig av ett urval mellan stora, medelstora och småstäder i Sverige, beroende på befolkningsmängd. Urvalet av kommuner har gjorts för att uppnå variation i organisatoriska kontexter och erfarenhet, vilket också innebär att säkerheten i resultatet och studiens validitet blir högre om man intervjuar fler än 6-8 personer. Städerna har som tidigare nämnts valts ut efter befolkningsmängd, genom sökningar på Google. Genom denna reflektion har även urvalet av kommuner styrts och därför har förfrågan skickats ut till 15 olika kommuner, där socialsekreterare från 6 kommuner gick med på intervju. Av dessa 6 kommuner är 2 små, 2 medelstora och 2 stora utifrån befolkningsmängd.

5.6 Inklusions- och exklusionskriterier

Deltagarna som valdes till studien var utredande socialsekreterare inom den sociala barnvården i kommunal sektor. De yrkesverksamma skulle minst ha två års erfarenhet av utredningar och beslutsfattande av ärenden där barn har föräldrar i alkoholmissbruk. Anledningen till detta var för att de skulle kunna förklara och berätta om slutsatser kring det som studien syftar till att undersöka. Vidare skulle deltagarna även ha någon form av utbildning inom socialt arbete eftersom uppsatsen skrivs inom ramen för ämnet.

För att säkerställa att syftet skulle gå att uppnå och frågeställningar kunna besvara gjordes vissa avgränsningar i urvalsprocessen. Socialsekreterare som inte alls arbetat med barnvårdsärenden där barn har föräldrar i missbruk uteslöts. Även annan personal inom barnavård, som kuratorer på skola och förskola och inom hälso- och sjukvården, uteslöts eftersom studien riktar in sig på yrkesverksamma inom socialt arbete i socialtjänsten. Kuratorer och hälso- och sjukvårdspersonal kan ha viktiga perspektiv på ämnet, men det har

inte varit relevant i denna studien då studien fokuserar på utredningar och beslut inom socialtjänsten. Ideella organisationer har också uteslutits från studien då personalen inte arbetar med utredningar och beslut, men också för att de kan ha annan utbildning, annat arbetssätt, andra resurser och aspekter som inte är relevanta för det som studien avser undersöka. Målgruppen har inte varit enhetschefer eller övriga chefer inom socialtjänsten då det är tillämpningen av den evidensbaserade praktiken inom myndighetsutövande arbete som är av intresse för studien. Att inkludera chefer inom socialtjänsten hade möjligtvis kunnat leda till osäkra och felaktiga slutsatser av studien, då cheferna inte utgör arbetsgruppen som träffar brukare i så stor utsträckning som socialsekreterarna.

5.7 Intervjuguide

Innan arbetet med att hitta socialsekreterare för intervjuerna påbörjades utformades en intervjuguide. Intervjuguiden (se bilaga 3) innehöll 12 frågor och godkändes av handledaren. Eftersom intervjuerna har ett specifikt fokus är det viktigt att intervjuaren inte enbart är medveten om innehållet i frågorna, utan även hur dessa formuleras (May, 2013, s. 163). Intervjuerna har utformats på ett sätt som främjar insamlingen av kunskap kring studiens ämne och tema som är tydlig och neutral, samtidigt som intervjuaren har haft en medvetenhet om sin egen roll och sina förförståelser (May, 2013, s. 168).

Vid utformningen av intervjuguiden beaktades både form och innehåll. Innehållet relaterades till studiens problemformulering, syfte och frågeställningar, medan fokus på form syftade till att skapa en dynamisk stämning under intervjuerna, vilket bidrog till att samtalet blev levande och mindre formellt (Esaiasson et al., 2017, s. 348). Intervjufrågorna utformades med utgångspunkt i grundregeln att de skulle vara enkla att förstå, korta och icke-akademiska. De viktigaste frågorna undveks att formuleras som "varför"-frågor, eftersom sådana frågor kan ge intryck av att intervjupersonen endast blir utfrågad. Forskarens uppgift var att söka efter förklaringar och sammanställa resultaten utifrån intervjuerna, medan intervjupersonernas uppgift var att beskriva sina erfarenheter (Esaiasson et al., 2017, s. 348).

Eftersom intervjuerna var semistrukturerade valdes teman i förväg som kunde kompletteras med följdfrågor. Intervjuerna inleddes med uppvärmningsfrågor om enklare personuppgifter, såsom namn, arbetsplats och yrkeserfarenhet i år, med syftet att etablera en god stämning i början av samtalet. Därefter gick intervjuerna över till de centrala tematiska frågorna (se

bilaga 3 för intervjuguide) (Esaiasson et al., 2017, s. 346). De tematiska frågorna formulerades öppet för att ge utrymme åt intervjupersonerna att berätta om sina erfarenheter, exempelvis med uttrycket *“kan du berätta för mig”* (Esaiasson et al., 2017, s. 349). Uppföljningsfrågor användes för att få intervjupersonerna att ge exempel på situationer som begränsade deras arbete. Tolkande uppföljningsfrågor ställdes när det fanns risk för att ett svar kunde misstolkas. Dessa frågor placerades i slutet av intervjun, i enlighet med rekommendationen att tolkande frågor bör ställas sist för att undvika att avbryta intervjupersonen under pågående svar (Esaiasson et al., 2017, s. 349).

5.8 Genomförande av intervjuerna

Metoden för insamling av empirin för studien som har använts är semistrukturerade intervjuer eftersom den möjliggör öppenhet och flexibilitet i samtal samtidigt som insamling av det empiriska materialet sker på ett systematiskt sätt för att tydliggöra sociala och subjektiva fenomen inom forskningsområdet (Ahrne & Svensson, 2022, s. 60). Semistrukturerade intervjuer möjliggör insamling av socialsekreterarnas personliga men också nyanserade perspektiv, och genom denna intervjustrukturen ges socialsekreterarna utrymme och möjlighet till att beskriva sina erfarenheter vilket är centralt för att förstå hur socialsekreterare själva beskriver och motiverar sina professionella bedömningar (Bryman, 2018, s. 563).

Genomförandet av intervjuerna har gjorts genom personliga möten men också genom zoom, vilket har gjorts då intervjupersonerna inte har varit bosatta eller haft sitt arbete i närområdet och jag har inte kunnat ta mig dit, och för att de föredragit att ha intervjun via zoom. Syftet med intervjuerna som har gjorts online har varit att utföra dem men också för att både jag och intervjupersonen ska kunna se och höra varandra, samtidigt som de får en möjlighet till att uttrycka sina synpunkter och upplevelser i sitt arbete inom socialtjänsten (Ahrne & Svensson, 2022, s. 39). Vid intervjuer som görs online bör en reflektion kring lämpligheten göras (Ahrne & Svensson, 2022, s. 39), vilket har gjorts och på grund av det har zoom-samtal valts för denna studien och inte intervjuer eller frågor via mail, detta då semistrukturerade intervjuer ger intervjupersonerna en möjlighet till att uttrycka sina åsikter fritt. Viss forskning tyder på att respondenter pratar mindre under digitala intervjuer, men samtidigt finns det forskning som visar att skillnaden inte är stor (Bryman, 2014, s. 594). Vid intervjuerna inledde jag med att presentera mig själv, förklara varför intervjuerna genomfördes och vilket syfte studien hade. Jag informerade deltagarna om hur det insamlade materialet skulle hanteras, vilka begränsningar som fanns i vad jag kunde ge eller lova, samt hur återkoppling och eventuell

publicering av resultaten skulle ske (Dalen, 2015, s. 45). Jag förklarade även att deras namn inte kommer att vara riktiga. Vid jämförelser av intervjuerna som skedde på plats och de digitala intervjuerna märktes ingen skillnad i relation till hur mycket information som intervjupersonerna gav, och hur mycket de valde att berätta.

Pilotintervju

För att säkerställa att intervjuguiden fungerade bra genomfördes en pilotintervju med en person som uppfyllde studiens inklusionskriterier. Personen jobbar som utredande socialsekreterare inom IFO, hade relevant erfarenhet i relation till studiens syfte samt inklusions- och exklusionskriterier och har inga personliga kopplingar till forskaren. Kontakt med personen togs genom telefonsamtal. Syftet var att få återkoppling på intervjuguiden och att eventuellt kunna göra mindre justeringar. Dessa bestod bland annat av att flytta, omformulera, lägga till eller ta bort frågor för att öka deras tydlighet och relevans. Pilotintervjun gav också möjlighet att bli mer förtrogen med intervjuguiden och att öva på intervjusituationen (Kvale & Brinkmann, 2014, s. 160). Pilotintervjun ingick inte i det slutliga materialet.

Huvudintervjuer

Under 23 mars - 7 april 2026 genomfördes totalt 12 semistrukturerade intervjuer. Av dessa genomfördes 5 fysiskt på intervjupersonernas arbetsplatser och 7 digitalt via Zoom. 11 av intervjupersonerna var kvinnor och 1 var man. Intervjuerna varade mellan 45-60 minuter. Utifrån studiens tidsmässiga och praktiska förutsättningar bedömdes 12 intervjuer vara tillräckligt. Bedömningen av mättnad grundades dock inte enbart på tid- och resursbegränsningar. Under arbetets gång började återkommande mönster och teman framträda i materialet, vilket indikerade att materialinsamlingen var tillräcklig för att uppnå en mättnad.

5.9 Bearbetning och analysmetod av empiriskt material

Samtliga intervjuer spelades in med en mobiltelefon på flygplansläge och överfördes därefter till en lösenordsskyddad USB-sticka för att säkerställa att obehöriga inte fick tillgång till materialet. Detta möjliggjorde även en systematisk genomgång av intervjuerna i efterhand samt en parallell transkriberingsprocess. Transkriberingen bidrog till att göra materialet tillgängligt för analys, men bidrog också till ett sätt att fördjupa förståelsen för empirin (Kvale

& Brinkmann, 2014, s. 218-220). Transkriberingen anpassades efter studiens syfte (Kvale och Brinkmann, 2014, s. 221), genom att materialet enkelt bearbetades för att tydliggöra innehållet. Det innebar att vissa språkliga utfyllnader och talspråkliga inslag justerades, utan att innebörden i det som uttrycktes förändrades. Syftet var att göra materialet mer läsbart och fokuserat på det som var relevant för studiens analys, nämligen socialsekreterarnas förståelse, tolkning och avvägning av barnets röst, bästa och delaktighet.

Utfyllnadsord, upprepningar som inte hade någon betydelse, samt vissa språkliga otydligheter togs bort för att öka läsbarheten. Samtidigt behölls upprepningar i de fall där de bedömdes ha analytisk betydelse, exempelvis när något betonades. Talspråk justerades till mer skriftspråkliga formuleringar och vidare avidentifierades intervjupersonerna genom att namn på personer, arbetsplatser och platser utelämnades eller ändrades. Redan i detta bearbetningsskede gjordes selektiva val kring vad som inkluderades i materialet. Exempelvis exkluderades pauser, tystnader, kroppsspråk och tonfall, då dessa inte bedömdes vara centrala i relation till studiens syfte. Fokuset låg istället på att skapa ett analytiskt hanterbart samt relevant material.

5.9.1 Tematisk analys

Det insamlade materialet analyserades med hjälp av tematisk analys, som är en metod för att identifiera, analysera och tolka mönster i kvalitativ data (Braun & Clarke, 2022, s. 1).

Metoden bedömdes som lämplig då den möjliggör en systematisk bearbetning av omfattande material, samtidigt som den är förenlig med semistrukturerade intervjuer. Analysen genomfördes i följande sex steg (Braun & Clarke, 2022, s. 2):

Steg 1: Att bekanta sig med materialet

En första överblick av materialet påbörjades redan under transkriberingen. Därefter lästes samtliga transkriberingar igenom upprepade gånger för att skapa en fördjupad förståelse av innehållet. Under denna process fördes anteckningar kring återkommande mönster och potentiellt relevanta aspekter i relation till studiens syfte och frågeställningar, som exempelvis socialsekreterarnas metoder för att göra barn delaktiga i utredningar och beslut, och hur de går tillväga när de upplever organisatoriska och ärenderelaterade hinder.

Materialet kodades manuellt genom att viktiga delar i texten identifierades och markerades samt tilldelades korta beskrivande koder utifrån studiens syfte och frågeställningar. Koderna organiserades och justerades löpande under genomgången av materialet.

Steg 3: Sökande efter teman

I detta steg grupperades koderna i bredare teman genom att identifiera likheter och samband. Teman utvecklades från materialet och med koppling till studiens analytiska fokus (se tabell 2 för exempel på teman). Initialt identifierades ett flertal preliminära teman, bland annat om hur socialsekreterare beskriver och tolkar barnets röst i utrednings- och beslutsprocesser i ärenden där föräldrar har missbruksproblematik. Vidare identifierades teman som rörde hur barnets berättelser vägs mot föräldrars berättelser och behov, samt hur socialsekreterare resonerar när dessa perspektiv står i konflikt. Ytterligare teman berörde vilka organisatoriska och professionella villkor som påverkar möjligheten att ta hänsyn till barnets röst och delaktighet, samt vilka praktiska och etiska dilemman som uppstår i arbetet med barns delaktighet i dessa ärenden.

Steg 4: Granskning av teman

De preliminära temana granskades och omarbetades för att säkerställa att de var empiriskt förankrade och analytiskt relevanta, vilket innebar att vissa teman slogs samman, medan andra delades upp eller omformulerades. Dessa teman bedömdes tillsammans fånga centrala aspekter av studiens syfte.

Steg 5: Definiering och namngivning av teman

I detta steg preciserades varje temas innehåll och avgränsning. Syftet var att säkerställa att varje tema var sammanhängande och samtidigt tydligt avgränsat från övriga teman. Temana namngavs på ett sätt som speglar deras analytiska innebörd och deras relation till studiens frågeställningar.

Steg 6: Resultat och analys

I det sista steget sammanställdes resultatet med stöd av citat från intervjuerna, vilka användes för att visa centrala och viktiga mönster i materialet. Analysen integrerades i samband med presentationen av varje tema och kopplades till relevant teori.

En utmaning är att analysen kan bli svag om teman inte fungerar tillsammans och om en god beskrivning av processen inte ges, då tolkningsfel kan uppstå. För att undvika detta har analysen genomförts systematiskt med utgångspunkt i det insamlade materialet snarare än enbart intervjuguiden. Teman har utvecklats och justerats under arbetets gång genom en jämförelse av koder och material, vilket har bidragit till att de hänger samman och speglar materialets innehåll. Vidare har analysprocessen dokumenterats löpande, vilket har minskat risken för tolkningsfel och stärkt tillförlitligheten i arbetet.

Nedan följer en tabell som avser ge läsaren information om hur olika teman har identifierats. Tabellen innehåller relevanta citat från transkriberingen, kod, tema och undertema.

<u>Citat</u>	<u>Kod</u>	<u>Tema</u>	<u>Undertema</u>
<i>“Jag upplever att barn som inte uttrycker sig alls inte gör det på grund av lojaliteten mot föräldrarna, för det finns situationer där det finns bevis på missbruket i form av en polisanmälan till exempel”</i>	Svårt att upptäcka barns situation på grund av lojalitet	Barns perspektiv och delaktighet i relation till pågående alkoholmissbruk	Lojalitet
<i>“Det går helt enkelt inte att skapa en god relation till yngre barn eftersom de inte vill uttrycka sig om missbruket, men inte heller om annat, man upplever dem som väldigt kortfattade”</i>	Ålder, delaktighet och relationsskapande arbete	Förutsättningar för barns delaktighet i utredningar och beslut	Ålder i relation till barns möjligheter för delaktighet
<i>“Ibland går det inte att förstå eller tolka barnets perspektiv och därför behöver man ta kontakt med skola eller förskola”</i>	Juridiska begränsningar	Barnets perspektiv och delaktighet i relation till pågående alkoholmissbruk	Professionella bedömningar och tolkningsföreträde

Tabell 1: Exempel på kodning och tematisering

5.10 Metoddiskussion

I denna studie har trovärdighet med fyra delkategorier, *tillförlitlighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* och *bekräftelsebarhet* använts som analytiska kvalitetskriterier för att bedöma studiens metodologiska hållbarhet. Dessa begrepp har använts som forskningsmässiga verktyg i studien för att synliggöra hur kunskap om socialsekreterares arbete med barnets röst i

missbruksärenden produceras, tolkas och begränsas i en specifik organisatorisk och juridisk kontext. Utgångspunkten är att kvalitativ forskning inte syftar till att producera en sann bild av verkligheten, utan snarare flera möjliga förståelser (Bryman, 2014, s. 465-467).

Trovärdighet

Trovärdighet består av fyra delkriterier, tillförlitlighet, överförbarhet, pålitlighet och bekräftelsebarhet. Begreppen används i kvalitativ forskning, därmed även i denna studie i syfte att diskutera studiens trovärdighet (Bryman, 2025, s. 16).

Tillförlitlighet

Tillförlitlighet avser i vilken utsträckning studiens resultat och tolkningar kan betraktas som trovärdiga och välgrundade utifrån det empiriska materialet (Bryman, 2025, s. 443). Eftersom kvalitativ forskning utgår från att det kan finnas flera möjliga tolkningar av den sociala verkligheten blir det centralt att säkerställa att forskarens tolkningar speglar deltagarnas erfarenheter på ett rättvisande sätt (Bryman, 2025, s. 443). För att stärka studiens tillförlitlighet genomfördes semistrukturerade intervjuer med utredande socialsekreterare, vilket möjliggjorde en djupare förståelse av deras erfarenheter och perspektiv. Intervjuformen gav även möjlighet att ställa följdfrågor och förtydliga deltagarnas resonemang vid behov för att minska risken för missförstånd eller feltolkningar. För att ytterligare stärka tillförlitligheten har det transkriberade materialet granskats noggrant och återkommande jämförts med det insamlade materialet för att säkerställa att deltagarnas utsagor återgetts och tolkats på ett korrekt sätt.

Överförbarhet

Överförbarhet, som utgör ett av delkriterierna för trovärdighet, avser i vilken utsträckning studiens resultat kan vara relevant och användbar. Inom kvalitativ forskning är syftet vanligtvis inte att uppnå generaliserbarhet, utan att skapa en fördjupad förståelse för ett specifikt fenomen (Bryman, 2025, s. 446). För att stärka studiens överförbarhet har detaljerade beskrivningar av socialsekreterarnas erfarenheter, uppfattningar och professionella perspektiv eftersträvt. Genom en utförlig redogörelse av studiens kontext, urvalsprocess och forskningsprocess ges läsaren möjlighet att bedöma i vilken utsträckning resultaten kan vara relevanta och möjliga att tillämpa i andra liknande professionella sammanhang eller verksamheter.

Pålitlighet

Pålitlighet avser i vilken utsträckning forskningsprocessen dokumenteras och redovisas på ett systematiskt och transparent sätt (Bryman, 2025, s. 446). Detta innefattar en tydlig beskrivning av studiens olika delar, såsom forskningsdesign, urvalsprocess, datainsamling samt analysmetod. Ambitionen med detta är att skapa en tydlig redovisning av forskningsprocessen som möjliggör för andra forskare att följa och förstå studiens genomförande. Samtidigt kan det vara mer utmanande att uppnå hög pålitlighet inom kvalitativ forskning, eftersom denna forskningsansats ofta producerar empiriskt material med komplexa och nyanserade beskrivningar (Bryman, 2025, s. 446). För att stärka studiens pålitlighet användes en tematiserad intervjuguide utformad utifrån studiens syfte och forskningsfrågor. Detta bidrog till att skapa struktur i intervjuprocessen samtidigt som det säkerställde att relevanta teman behandlades i samtliga intervjuer. Intervjuerna genomfördes under likvärdiga förhållanden och urvalet av informanter gjordes utifrån deras relevans för studiens forskningsfrågor. Vidare redovisades forskningsprocessens olika steg utförligt i metodavsnittet, vilket bidrog till en transparent och systematisk hantering av det empiriska materialet samt skapade förutsättningar för att bedöma studiens kvalitet.

Bekräftelsebarhet

Bekräftelsebarhet avser i vilken utsträckning studiens resultat grundar sig i det empiriska materialet snarare än i forskarens personliga värderingar, antaganden eller teoretiska övertygelser. Eftersom fullständig objektivitet är svår att uppnå inom kvalitativ forskning blir det centralt att forskaren förhåller sig medveten till sin egen roll och möjliga påverkan på forskningsprocessen (Bryman, 2025, s. 446). För att stärka studiens bekräftelsebarhet har ett reflexivt förhållningssätt tillämpats genom hela forskningsprocessen. Under empiriinsamlingen och analysarbetet har kontinuerlig reflektion genomförts kring den egna förförståelsen och hur denna eventuellt kan påverka tolkningen av det empiriska materialet. Vidare har analysen genomförts med utgångspunkt i deltagarnas uttryck och perspektiv och det transkriberade materialet har återkommande granskats för att säkerställa att resultaten är förankrade i det empiriska underlaget och inte i personliga tolkningar.

5.11 Forskningsetiska överväganden

Enligt Åkerman & Vetenskapsrådet (2024, s. 60) ska en etisk prövning genomföras om en studie kan innebära risk för fysisk eller psykisk skada. I denna studie, som riktar sig till yrkesverksamma socialsekreterare inom den utredande sociala barnvården, har bedömningen gjorts att risken för skada är begränsad. Deltagarna har professionell erfarenhet av att hantera känsliga och komplexa situationer, vilket antas minska risken för att intervjuerna upplevs som skadliga. Samtidigt har försiktighetsåtgärder vidtagits för att ytterligare minimera eventuella risker, vilka presenteras nedan.

En central forskningsetisk princip är att forskning ska bidra med nytta, där nyttan bedöms överväga eventuella risker (Åkerman & Vetenskapsrådet, 2024, s. 20). Studien behandlar ett potentiellt känsligt ämne, då den berör både barns situation och föräldrars missbruksproblematik. Dessutom kan frågor om bedömningar, prioriteringar och eventuella konflikter mellan barnets och föräldrars perspektiv upplevas som känsliga att diskutera. Det finns därför en risk att deltagare kan känna sig obekväma, exempelvis om deras svar berör normer, professionella ställningstaganden eller uppfattningar som kan upplevas som kontroversiella (Åkerman & Vetenskapsrådet, 2024, s. 20). För att hantera detta har åtgärder vidtagits för att skapa en trygg intervjusituation. Deltagarna informerades om att medverkan var frivillig, att de när som helst kunde avbryta sitt deltagande samt att de inte behövde besvara frågor som upplevdes som obekväma. Mot bakgrund av dessa åtgärder bedömdes studiens potentiella nytta av de risker som kan finnas. Studien kan bidra med kunskap om hur socialsekreterare arbetar med att tolka och väga in barnets röst i komplexa ärenden där föräldrar har ett pågående missbruk, vilket är relevant för utvecklingen av socialt arbete inom den sociala barnvården. Detta är relevant eftersom studien synliggör vilka faktorer som påverkar bedömningar, såsom bristfällig eller motsägelsefull information, barnets ålder, samt underlag som anmälningar och provtagningar. Vidare belyser den hur organisatoriska villkor som tid, resurser och arbetsbelastning samt juridiska ramar som Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) påverkar socialsekreterarnas handlingsutrymme. Sammanfattningsvis ger studien en fördjupad förståelse av hur barns delaktighet och röst omsätts i praktiken inom social barnvård, samt vilka möjligheter och hinder som finns i arbetet med att beakta barnets röst i beslutsprocesser.

En grundläggande etisk princip är kravet på informerat samtycke (Åkerman &

Vetenskapsrådet, 2024, s. 63), vilket studien har utgått från. Detta innebär att deltagarna har fått information om studiens syfte, genomförande och hur deras uppgifter kommer att användas, innan de tagit ställning till sitt deltagande. I denna studie har samtliga deltagare fått ta del av en samtyckesblankett, där det tydligt framgår hur data hanteras och att deltagandet är frivilligt. Det framgick även att samtycket när som helst kunde återtas utan konsekvenser. Vidare har särskild hänsyn tagits till deltagarnas integritet och konfidentialitet, vilket förklaras i följande avsnitt.

En central del i forskningsetiken är att säkerställa deltagarnas sekretess, vilket regleras genom offentlighets- och sekretesslagen (Åkerman & Vetenskapsrådet, 2024, s. 86). I denna studie har detta inneburit att intervjupersonernas uppgifter hanterats med försiktighet och att information från intervjuerna inte har delats med utomstående, utöver vad som framgår av det informerade samtycket. Som forskare har jag därmed förhållit mig till tystnadsplikt i hanteringen av materialet. Vidare har en avvägning gjorts kring vilken information som presenteras i resultatet, i syfte att skydda deltagarnas identitet och integritet. Anonymisering innebär att uppgifter som kan identifiera deltagare tas bort eller förändras (Åkerman & Vetenskapsrådet, 2024, s. 86). Syftet är att det inte ska vara möjligt att koppla enskilda uttalanden till specifika personer eller arbetsplatser. I denna studie har detta genomförts genom att avidentifiera intervjupersonerna i transkriberingen, presentationen av deltagare (se tabell 2), resultat och analys, genom att ändra namn på personer vilket innebär att alla namn på intervjupersonerna i studien är fiktiva, och utelämna information om exakta arbetsplatser och geografiska platser. För att ytterligare skydda materialet spelades intervjuerna in i mobiltelefonens flygplansläge och överfördes därefter till ett lösenordsskyddat USB-minne, som förvarades på ett säkert sätt där obehöriga inte hade tillgång till det. Dessa åtgärder vidtogs för att minimera risken för obehörig åtkomst.

Integritet handlar om att värna deltagarnas privatliv och undvika att samla in information som inte är relevant för studiens syfte (Åkerman & Vetenskapsrådet, 2024, s. 32). Det innebär också att inte utsätta deltagarna för obehagliga eller pressande situationer under intervjun. I denna studie har hänsyn tagits till deltagarnas integritet genom att ge dem möjlighet att avstå från att besvara frågor som upplevdes som känsliga eller svåra. Samtidigt har inga frågor gällande privatliv eller annat irrelevant ställts. Intervjuerna kunde även avbrytas om behov uppstod. Under intervjuerna har jag som forskare varit lyhörd för deltagarnas reaktioner,

exempelvis genom att förtydliga frågor vid behov eller anpassa intervjuens upplägg. Vidare har hänsyn tagits till deltagarnas tid och professionella kontext, vilket i vissa fall innebar att frågor utelämnades eller omformulerades. Att värna om integriteten har därmed inneburit att kontinuerligt göra etiska avvägningar i en pågående intervjusituation.

I förberedelserna inför intervjuerna beaktades även de etiska aspekterna av studien. Det var viktigt att intervjupersonerna informerades om att deras deltagande ingick i en forskningsstudie, vilket utgör ett informerat samtycke, och att deras eventuella avslag respekteras. Mot bakgrund av detta användes skriftliga samtyckesdokument (Esaiasson et al., 2024, s. 343), vilka skickades via e-post till de deltagare som genomförde intervjuerna online, medan deltagare som intervjuades fysiskt skrev under dokumentet vid intervjutillfället.

5.12 Användning av artificiell intelligens (AI)

I arbetet med denna masteruppsats har artificiell intelligens (AI) inte använts för att skapa eller generera innehåll. Samtliga delar av arbetet har genomförts självständigt av författaren. Arbetet har präglats av en ambition att upprätthålla ett självständigt och vetenskapligt förhållningssätt, där egna analyser och kritiska reflektioner har utgjort grunden för uppsatsens innehåll och slutsatser.

5.13 Presentation av deltagare

Nedan följer en tabell med presentation av intervjupersonerna för studien. Samtliga intervjupersoner har någon form av utbildning i socialt arbete, och har mellan 2-12 års erfarenhet av utrednings- och beslutsfattande arbete i ärenden som gäller barn till föräldrar med alkoholmissbruk.

<u>Namn</u>	<u>Utbildning</u>	<u>Erfarenhet & yrke</u>
Laura	Socionomutbildning	Utredande socialsekreterare inom IFO - 5 år
Astrid	Socionomutbildningen och Master i socialt arbete	Utredande socialsekreterare inom IFO - 3 år
Ida	Socionomutbildning	Utredande socialsekreterare inom IFO - 8 år
Sara	Socionomutbildning	Utredande socialsekreterare inom IFO - 2 år
Almedina	Socionomutbildningen och Master i socialt arbete	Utredande socialsekreterare inom IFO - 12 år

Alice	Socionomutbildning	Utredande socialsekreterare inom IFO - 3 år
Mathilda	Socionomutbildning	Utredande socialsekreterare inom IFO - 3 år
Nina	Socionomutbildning	Utredande socialsekreterare inom IFO - 7 år
Tilde	Socionomutbildning och Master i socialt arbete	Utredande socialsekreterare inom IFO - 9 år
Ines	Socionomutbildning	Utredande socialsekreterare inom IFO - 10 år
Jasmin	Socionomutbildning	Utredande socialsekreterare inom IFO - 5,5 år
Emil	Beteendevetare och Master i socialt arbete	Utredande socialsekreterare inom IFO - 4 år

Tabell 2: Presentation av deltagare

Alla deltagare har en utbildning i socialt arbete. Anonymisering av deltagarna har gjorts, vilket innebär att namn som kan identifiera deltagare har ändrats till fiktiva namn.

Inom IFO står för socialsekreterarnas erfarenhet inom individ- och familj inom socialtjänsten.

6. Resultat och analys

I detta kapitel presenteras studiens resultat och analys utifrån de teman som framkommit i det empiriska materialet. Analysen utgår från socialsekreterarnas beskrivningar av arbetet med barns delaktighet i utredningar och beslut rörande barn vars föräldrar har ett pågående alkoholmissbruk. Resultaten analyseras med hjälp av Shiers delaktighetsmodell, Eriksson och Näsmans (2025) perspektiv på barns positioner samt teorin om handlingsutrymme.

6.1 Förutsättningar för barns delaktighet

Detta avsnitt behandlar faktorer som skapar eller begränsar barns delaktighet i utrednings- och beslutsprocesser. Resultaten visar att barns möjligheter till delaktighet påverkas av relationella och organisatoriska faktorer, där tillitsfulla relationer mellan barn och socialsekreterare framträder som centrala. Delaktigheten påverkas även av barnets ålder samt organisatoriska faktorer såsom tidsbegränsningar och arbetsbelastning. Analysen belyser hur dessa faktorer påverkar barns möjligheter till inflytande i praktiken.

6.1.1 Relationens betydelse för barns delaktighet

Resultatet visar att en central förutsättning för att möjliggöra barns delaktighet i utredningar och beslut där föräldrar har ett pågående alkoholmissbruk är skapandet av en förtroendefull relation mellan socialsekreteraren och barnet. Samtliga socialsekreterare betonar vikten av att barnet känner tillit till dem, då detta underlättar såväl samtal som utredningsprocessen. Genom en tillitsfull relation skapas förutsättningar för att barnets erfarenheter kan uttryckas och beaktas i utredningsprocessen. Detta möjliggör i sin tur att barnets röst beaktas i utredningar och beslut, vilket bidrar till en bredare och starkare delaktighet för barnet. Resultatet tyder på att relationen mellan barn och socialsekreterare inte enbart uppfattas som ett stödjande inslag i arbetet, utan snarare som en grundläggande förutsättning för att få tillgång till barnets erfarenheter, vilket framkommer av följande citat:

Om barnet inte känner sig trygg med oss så säger de inte allt, då blir det väldigt svårt att förstå hur de har det och det är därför jag tror att relationen är extremt viktig. (Jasmin, 27 mars 2026)

Relationen framstår inte endast som ett verktyg för informationsinsamling utan som en förutsättning för att barnets röst överhuvudtaget ska kunna utvecklas, beaktas och förstås korrekt och tydligt i utrednings- och beslutsprocesser. Resultatet kan även förstås utifrån att barns delaktighet inte enbart skapas genom organisatoriska rutiner utan också i mötet mellan barn och socialsekreterare. Barns delaktighet formas genom relationella processer där barns positioner påverkas av hur professionella bemöter barnet och hanterar relationen till barnet (Eriksson & Näsman, 2025, s. 30). Relationen framstår därmed inte endast som ett stödjande inslag i arbetet utan som en central förutsättning för hur barnets position och möjligheter till delaktighet skapas i praktiken. Utifrån delaktighetsmodellen kan detta förstås som att relationen fungerar som en förutsättning inom de *första stegen* av delaktighet, särskilt *steg ett* och *två* där barnet av socialsekreterarna ges *möjlighet* att uttrycka sig och även får stöd i att formulera sina erfarenheter (Shier, 2001, s. 112). Detta innebär också att socialsekreterarna visar en tydlig *öppenhet* i att arbeta med barns delaktighet då resultatet tyder på att de vill och använder resurser som de har tillgång till för att göra barnen delaktiga (Shier, 2001, s. 116). Samtidigt indikerar resultaten något som modellen i mindre utsträckning fångar. Relationen framstår som en process genom vilken barnets röst blir möjlig att uttrycka, detta innebär att

relationella processer framstår som en central del av delaktighetens praktiska förutsättningar. Relationen påverkar samtidigt vilken position barnet ges i utredningsprocessen (Eriksson & Näsman, 2025, s. 30). Barn som ges möjlighet att uttrycka erfarenheter och få dem erkända kan i högre grad förstås som delaktiga aktörer, medan bristande tillit riskerar att begränsa detta utrymme (Eriksson & Näsman, 2025, s. 30-31). Detta innebär att vissa barns erfarenheter riskerar att bli mer synliga och erkända än andras beroende på relationella faktorer snarare än i innehållet av barnets erfarenheter. Barns positioner påverkas av hur socialsekreterare bemöter barnet samt av de faktorer som påverkar hur dessa positioner konstrueras (Eriksson & Näsman, 2025, s. 30-31). En central faktor utgörs av graden av delaktighet, vilken på en relationell nivå kan förstås som att nå upp till *steg två* i Shiers delaktighetsmodell (Shier, 2001, s. 112). Den andra faktorn avser arbetssätt som antingen möjliggör eller begränsar barns delaktighet (Eriksson & Näsman, 2025, s. 30-31). Resultatet visar att socialsekreterarna arbetar med att skapa en öppen kommunikation med barnen samt aktivt strävar efter att etablera en förtroendefull relation genom att samtala om teman som exempelvis fritidsintressen, skolsituation eller andra delar av barnets vardag, vilket även är en central faktor som kan främja barns delaktighet (Eriksson & Näsman, 2025, s. 30-31). I den initiala processen att etablera en relation framkommer det vidare att socialsekreterarna använder sig av ett *barnorienterat förhållningssätt* där barnets erfarenheter, behov och perspektiv kontinuerligt beaktas, samtidigt som kommunikationen anpassas utifrån barnets individuella förutsättningar (Eriksson & Näsman, 2025, s. 31). Detta indikerar att barnen i hög grad tillskrivs positionen det delaktiga barnet, då det barnorienterade arbetssättet kombineras med ett aktivt arbete för att skapa delaktighet. Detta sker bland annat genom att barnen ges möjlighet att uttrycka sina åsikter, men även genom att de får information om varför de är aktuella inom socialtjänsten samt hur deras berättelser kommer att beaktas i den fortsatta processen (Eriksson & Näsman, 2025, s. 31).

Resultatet kan även förstås utifrån hur relationen påverkar socialsekreterarens användning av handlingsutrymmet. Handlingsutrymmet formas inte enbart av lagar och organisatoriska ramar, utan även av mötet mellan socialarbetare och brukare där relationer och kommunikation får betydelse för professionella bedömningar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 20). En tillitsfull relation kan därmed skapa förutsättningar för mer nyanserade bedömningar och bidra till att barnets erfarenheter ges större utrymme i utredningsprocessen. Detta aktualiserar samtidigt en konflikt mellan relation och myndighetsutövning där socialsekreteraren förväntas skapa tillit och trygghet samtidigt som

rollen innebär att fatta beslut som ibland går emot barnets eller familjens önskemål.

Relationen blir därför stödjande men även präglad av maktpositioner. Socialsekreterarna beskriver relationen som avgörande för möjligheten att förstå barnets situation, samtidigt som organisatoriska och rättsliga krav innebär att relationen måste etableras inom ramen för en myndighetsutövande praktik (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 17). Å ena sidan behöver socialsekreteraren skapa tillit och flexibilitet i mötet med barnet, medan rollen samtidigt kräver kontroll, dokumentation och professionella bedömningar. Detta kan även förstås genom perspektivet på handlingsutrymme, där socialsekreterarens arbete inte enbart formas av organisatoriska regler utan också av professionella bedömningar i det konkreta mötet med barnet. Relationen blir därmed inte endast ett stödjande verktyg, utan också en del av hur handlingsutrymmet används i praktiken. Hur socialsekreteraren kommunicerar med barnet, skapar trygghet och tolkar barnets uttryck påverkar vilka erfarenheter som synliggörs och ges betydelse i utredningsprocessen (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 20). Resultatet visar därmed att relationen inte endast möjliggör kommunikation utan också påverkar i vilken utsträckning barnets erfarenheter ges betydelse i utredningen, vilket återigen belyser maktpositionen och tolkningsföreträdet som socialsekreterarna har (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 23). Samtidigt innebär detta att barns möjligheter till delaktighet delvis blir beroende av socialsekreterarens individuella förmåga att skapa relationer inom ramen för organisatoriska begränsningar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 17). Barnets möjlighet att få sin röst erkänd framstår därmed inte som likvärdig eller självklar, utan som nära kopplad till hur det professionella handlingsutrymmet används i praktiken.

6.1.2 Ålder i relation till barns möjligheter för delaktighet

Intervjuerna visar att samtal och relationsskapande beskrivs som centrala förutsättningar för socialsekreterarna för att de ska kunna förstå och beakta barnets röst och delaktighet i utrednings- och beslutsprocesser. Det framkommer av studiens resultat att *möjligheten* att skapa dessa relationer påverkas av flera faktorer, bland annat barnets ålder som är ett centralt tema i resultatet. Samtliga 12 socialsekreterare beskriver att ålder har betydelse för hur samtal genomförs och för möjligheten att förstå barnets situation. Socialsekreterarna uppger att äldre barn upplevs ofta kunna uttrycka sina tankar och erfarenheter mer direkt, medan yngre barns erfarenheter beskrivs som svårare att fånga och tolka, vilket resulterar i en begränsad delaktighet när det gäller yngre barn.

Med de äldre barnen är det oftare möjligt att prata mer rakt och de kan själva förklara hur de har det hemma och jag kan även ha personlig telefonkontakt med dem för att stämma av då och då. (Emil, 25 mars 2026)

Parallellt uttrycks en osäkerhet kring yngre barns möjlighet att uttrycka sig:

Yngre barn uttrycker sig inte så mycket och då blir det väldigt svårt att kunna bedöma hemsituationen (Ines, 23 mars 2026)

Resultatet visar att ålder påverkar hur socialsekreterare tolkar barns berättelser. Även om professionell erfarenhet kan vara nödvändig för att göra skyddsbedömningar finns en risk att professionella bedömningar ges ett tolkningsföretäde som begränsar barnets möjlighet att definiera sin egen situation. Detta innebär att yngre barns erfarenheter i högre grad blir beroende av vuxnas tolkningar. Utifrån Shiers delaktighetsmodell kan detta förstås som att barns möjligheter till delaktighet varierar mellan olika steg. Samtliga socialsekreterare beskriver att det finns en ambition att lyssna på och beakta barnets perspektiv, vilket motsvarar modellens *första steg* där professionella lyssnar på barn och skapar utrymme för deras åsikter (Shier, 2001, s. 112). Samtidigt beskriver samtliga socialsekreterare under intervjuerna att organisationerna har en policy av vilken det framgår att de måste beakta barns röst, och att de även arbetar utifrån lagen med detta, vilket innebär att socialsekreterarna arbetar fullständigt inom delaktighetsmodellens *första steg* (Shier, 2001, s. 112). Däremot framträder variationer i relation till de högre stegen inom modellen, där barnet inte endast får möjlighet till att uttrycka sina erfarenheter utan även får stöd i att formulera dem och ges möjlighet att påverka bedömningar och beslut. För yngre barn tycks delaktigheten i större utsträckning stanna vid att barnet ges möjlighet att uttrycka sig, medan äldre barn i högre grad inkluderas i samtal och uppföljning, som motsvarar *steg tre* till *steg fem* inom delaktighetsmodellen (Shier, 2001, s. 113-115). Detta innebär att det finns en variation i relation till vilket *steg* socialsekreterarna arbetar på om barnet är yngre, vilket skapar problem då barnets åsikter inte kan beaktas fullt ut i relation till deras mognad och ålder, inom *steg tre* i delaktighetsmodellen, som även knyter an till 12 artikeln i Barnkonventionen (Shier, 2001, s. 113). Samtidigt finns det en *öppenhet* från socialsekreterarnas sida i att göra barnen delaktiga, men *möjligheterna* begränsas av stödresurser och arbetssätt i arbetet (Shier, 2001, s. 116). Detta innebär att barn ges en formell delaktighet där barnet ges möjlighet till att uttrycka sig,

men delaktigheten övergår inte till faktisk delaktighet, och innebär att barnets perspektiv inte ges reellt genomslag i professionella bedömningar och beslut. Resultatet kan också förstås utifrån att barns positioner påverkas av professionellas föreställningar om barns kompetens och förmåga. Socialsekreterarnas beskrivningar tyder på att yngre barns erfarenheter i högre grad behöver tolkas genom vuxnas förståelser, vilket kan påverka vilken position barnet tilldelas i utredningsprocessen (Eriksson & Näsman, 2025, s. 30). Barns delaktighet framstår därmed som beroende av hur enskilda socialsekreterare tolkar barnets kompetens och trovärdighet. Barns ålder påverkar kommunikativa möjligheter och vilken social position barnet tilldelas i utredningen. Yngre barn tycks i större utsträckning ges positionen *beskyddat barn*, där vuxna försöker agera utifrån omsorg och skydd men samtidigt begränsar barnets faktiska möjlighet till delaktighet (Eriksson & Näsman, 2025, s. 33). Detta innebär inte nödvändigtvis att socialsekreterarna aktivt exkluderar yngre barn från delaktighet. Snarare tyder resultaten på att föreställningar om ålder och mognad påverkar vilka erfarenheter som betraktas som tillförlitliga och vilka uttrycksformer som erkänns som relevanta. Detta innebär att socialsekreterarna arbetar utifrån ett barnorienterad förhållningssätt men begränsar barnens delaktighet med anledning av begränsade förutsättningar i att beakta deras berättelser på grund av deras unga ålder (Eriksson & Näsman, 2025, s. 33). Därmed tyder resultatet på att socialsekreterarna saknar handlingsutrymme för att inkludera yngre barn i utredningar. Socialsekreterarna beskriver att de använder sig av metoder i form av nallekort, lek och ritningar, men att det kan bli svårt att tolka barnets situation utifrån dessa metoder. Utifrån denna informationen aktualiseras delaktighetsmodellen igen, vilket innebär att socialsekreterarna i försök att göra barnen delaktiga genom de olika metoderna arbetar på *steg två* i delaktighetsmodellen, i syfte att motverka situationer där barns röst inte alls uttrycks eller beaktas i utredningen och bedömningen (Shier, 2001, s. 112). Resultatet problematiserar samtidigt en förståelse av delaktighet inom Shiers modell då den kan ge intryck av att högre *steg* av delaktighet successivt kan uppnås genom organisatoriska åtgärder. Analysen visar däremot att barns möjligheter till delaktighet även formas genom professionella tolkningar av ålder, mognad och kommunikativ förmåga. Delaktighet omfattas därmed av vilka *möjligheter* organisationen skapar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 17), men också av hur socialsekreterare tolkar barnets förmåga att uttrycka erfarenheter (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 26). Detta innebär att vissa barn kan riskera att få ett mer begränsat inflytande på grund av att deras sätt att uttrycka dessa erfarenheter inte överensstämmer med professionellas förväntningar.

Resultatet synliggör socialsekreterarnas organisatoriska tolkningsföretärde i relation till barnet (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 23). Resultatet kan även förstås utifrån att handlingsutrymmet påverkas av professionella och individuella faktorer. Även när organisatoriska förutsättningar är liknande kan socialsekreterare göra olika bedömningar utifrån egna erfarenheter, kunskap och värderingar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 26). Detta innebär att barns möjligheter till delaktighet inte enbart påverkas av ålder i sig, utan även av hur professionella tolkar barnets förmåga att uttrycka erfarenheter. Även om barns berättelser inkluderas i utredningen är det i praktiken socialsekreteraren som avgör hur dessa berättelser ska förstås, värderas och omsättas i bedömningar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 23). Yngre barns berättelser framstår i högre grad behöva tolkas genom socialsekreterarnas professionella erfarenhet, värderingar och kunskap (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 26), vilket innebär att socialsekreteraren får en central position i konstruktionen av barnets behov. Resultatet kan förstås utifrån att professionella bedömningar påverkas av individuella faktorer såsom erfarenhet, kunskap och värderingar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 26). Trots liknande organisatoriska förutsättningar kan socialsekreterare därför, som det framkommer av resultaten, göra olika bedömningar av yngre barns förmåga att uttrycka erfarenheter, vilket innebär att barns delaktighet delvis blir beroende av hur det professionella handlingsutrymmet används i praktiken. Detta innebär att handlingsutrymme inte enbart formas av lagar och riktlinjer, utan även av professionellas erfarenheter, värderingar och individuella bedömningar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 26).

6.1.3 Organisatoriska tidsbegränsningar och barns delaktighet

Resultatet visar att organisatoriska villkor begränsar möjligheterna att skapa de relationer som socialsekreterarna själva beskriver som nödvändiga.

Man vill verkligen träffa barnen mer, men tiden räcker inte alltid till. Det blir ofta bara ett eller två samtal och då hinner man inte riktigt komma in på djupet och jag tycker att man skulle behövt mer tid för att bygga dessa relationer. Utredningstiden räcker inte till för att bygga en bra relation till barnen. (Astrid, 26 mars 2026)

Då organisatoriska begränsningar som tid påverkar omfattningen av barnens delaktighet och vilket position barnet får i processen, blir konflikten mellan *öppenhet* och *möjlighet* inom delaktighetsmodellen återigen aktuell. Socialsekreterarna uttrycker en vilja att arbeta för barns

delaktighet, vilket tyder på *öppenhet*, men organisatoriska begränsningar såsom tidsbrist och arbetsbelastning påverkar samtidigt *möjligheten* att omsätta detta i praktiken (Shier, 2001, s. 116). När tidsbrist begränsar *möjligheten* att skapa relationer och genomföra fördjupade barnsamtal riskerar barnet att i högre grad positioneras som ett objekt för professionella bedömningar snarare än som en aktiv deltagare i processen (Eriksson & Näsman, 2025, s. 33). Organisatoriska villkor kan därmed indirekt bidra till att vissa barns perspektiv får större genomslag än andra, särskilt när barns erfarenheter kräver längre tid eller alternativa sätt att uttryckas för att kunna synliggöras. Socialsekreterarna arbetar utifrån ett *barnorienterat förhållningssätt* då de försöker åsätta tid för barnsamtal, men tiden räcker inte till. Detta innebär dock fortfarande att barnen får positionen *delaktigt barn* då socialsekreterarna även arbetar med försök att skapa delaktighet, ge information, möjlighet att uttrycka åsikter och återkoppling i hur åsikterna beaktas (Eriksson & Näsman, 2025, s. 31). Samtidigt intar barnet positionen *beskyddat barn* när deltagandet begränsas samtidigt som socialsekreterarna arbetar utifrån ett *barnorienterat förhållningssätt*. Anledningen är att det finns en tidsbrist och delaktigheten beaktas inte fullt ut i processen. Detta innebär att barnen framställs som objekt för vuxnas omsorg och positioneras inte som aktiva deltagare i beslut om deras egna situation (Eriksson & Näsman, 2025, s. 34). Barn som behöver längre tid för att uttrycka erfarenheter riskerar samtidigt att påverkas mer av organisatoriska begränsningar. Detta förstås som en begränsning av organisationens *möjligheter* i syfte att skapa de förutsättningar som krävs för högre nivåer av delaktighet. Trots en *öppenhet* för att arbeta med barns perspektiv, där socialsekreterarna uttrycker att de vill och försöker göra barnen delaktiga (Shier, 2001, s. 116) tycks organisatoriska resurser begränsa *möjligheten* att omsätta detta i praktiken. Detta innebär även att socialsekreterarna arbetar utifrån det *andra steget* i modellen som innebär att de arbetar utifrån en aktiv roll i att stötta barnen i att uttrycka sina åsikter, där de även bemöter hinder som försvårar delaktigheten (Shier, 2001, s. 112). Resultatet visar att barns delaktighet inte kan förstås som något isolerat där barnet får möjlighet att tala och uttrycka sig. Snarare framträder delaktighet som en process där relationer, tid och organisatoriska villkor blir avgörande för om barnets röst kan uttryckas, erkännas och ges betydelse i utrednings- och beslutsprocesser. *Öppenhet, möjlighet och skyldighet* synliggörs i resultaten, därmed även en professionell konflikt mellan organisatorisk ambition och faktisk *möjlighet* till genomförande. Resultaten visar att socialsekreterarna uttrycker en tydlig *öppenhet* för barns delaktighet och beskriver även organisatoriska *skyldigheter* genom policy och lagstiftning (Shier, 2001, s. 116). Däremot framstår *möjligheterna* som mer begränsade. Trots att det finns en *öppenhet* att skapa delaktighet saknas i vissa situationer de praktiska resurser

som krävs för att omsätta detta i handling (Shier, 2001, s. 116). Resultatet tyder därmed på att barns delaktighet riskerar att stanna vid en formell nivå där barnet ges rätt att uttrycka sig, utan att organisatoriska förutsättningar möjliggör ett mer omfattande, faktiskt inflytande i praktiken.

Tidsbrist framstår här som ett praktiskt hinder men även som ett strukturellt villkor som påverkar hur barns delaktighet möjliggörs. Medan utredningsarbete ofta präglas av krav på tidsmässig effektivitet förutsätter barns delaktighet relationella processer som kan vara svåra att tidsbegränsas. Socialsekreterarna beskriver att organisatoriska krav begränsar *möjligheten* att skapa dessa förutsättningar, vilket även framgår av perspektiv på handlingsutrymme som används som ett analytiskt ramverk i denna studien (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 20). Arbetsbelastning, tidsramar och organisatoriska krav påverkar socialsekreterarens möjligheter att göra individuella bedömningar och anpassa arbetet efter barnets behov (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 26–27). Resultatet kan även förstås i relation till att handlingsutrymmet påverkas av organisationens utformning, arbetsbelastning och möjligheten att göra självständiga bedömningar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 26–27). Även om socialsekreterarna uttrycker en vilja att skapa delaktighet begränsas möjligheten att omsätta detta i praktiken när organisatoriska villkor minskar utrymmet för relationsskapande arbete. Barns delaktighet blir därmed inte endast beroende av professionellas ambitioner utan också av vilka organisatoriska resurser som möjliggör dessa handlingar i praktiken. Även om socialsekreterarna uttrycker en ambition att arbeta relationellt och skapa delaktighet begränsas handlingsutrymmet av arbetsbelastning, tidsramar och organisatoriska krav på effektivitet (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 20). Resultatet innebär därmed att barns delaktighet begränsas av organisatoriska villkor som påverkar hur mycket tid som kan åsättas till varje ärende, och relationellt arbete som faktiskt är möjligt att genomföra inom verksamheten. Resultatet kan också förstås som att organisatoriska strukturer indirekt formar vilka barns röster som beaktas mest (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 25). Därmed synliggörs en central aspekt inom handlingsutrymme, nämligen spänningen mellan organisatoriska krav och behovet av individuella professionella bedömningar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 25). Barns delaktighet förutsätter enligt socialsekreterarna relationella och flexibla processer, samtidigt som verksamheten organiseras genom tidsbegränsade utredningar och krav på effektivitet. Socialsekreterarna behöver därför kontinuerligt prioritera mellan olika arbetsuppgifter och behov (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 17), vilket innebär att

6.2 Barns perspektiv och delaktighet i relation till pågående alkoholmissbruk

Detta avsnitt behandlar hur barns perspektiv och delaktighet påverkas i situationer där föräldrar har ett pågående alkoholmissbruk. Resultatet visar att barns berättelser ofta formas av lojalitet, rädsla och omsorg om föräldern. Vidare påverkas barns delaktighet av professionella bedömningar och organisatoriska villkor, vilket har betydelse för hur barns berättelser tolkas och får betydelse i utredningsprocessen.

6.2.1 Lojalitet

Ett återkommande tema i intervjuerna handlar om de svårigheter som uppstår när barnets berättelse påverkas av lojalitet till föräldrarna eller när olika berättelser i ett ärende står i konflikt med varandra. Socialsekreterarna beskriver att barn som lever med föräldrar med missbruksproblematik ofta befinner sig i komplexa familjesituationer där relationella faktorer, rädsla och omsorg mot föräldern påverkar vad barnet väljer att uttrycka. Resultatet innebär att socialsekreterarna behöver tolka det som barnet säger, men också försöka förstå det som barnet väljer att inte säga. Barnets berättelser behöver därför förstås i relation till den sociala kontext där de formas. Intervjupersonerna beskriver att barn ofta undviker att uttrycka sådant som riskerar att skapa problem för föräldern eller familjen.

Lojaliteten mot föräldrarna begränsar barnen i att berätta om hemsituationen och alkoholmissbruket. Man märker av att barnen gärna vill berätta, men att de fortfarande är rädda för vad som kanske kan hända där hemma. (Laura, 26 mars 2026)

Att undanhålla information kan exempelvis förstås som ett sätt att skydda föräldern, upprätthålla familjereationer eller minska risken för konflikter och konsekvenser i hemmet. Delaktighetsmodellen betonar vikten av *steg ett* som innebär att barn ges möjlighet att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade (Shier, 2001, s. 112), men resultaten visar att möjligheten att uttrycka sig inte automatiskt innebär att barn berättar allt de vet eller känner trots att socialsekreterare skapar *möjligheter* för barnet. Barnets tystnad framstår då inte som ett uttryck för bristande delaktighet eller kommunikativ oförmåga, utan som en aktiv strategi för att hantera lojalitet och relationella beroenden inom familjen. Socialsekreterarna beskriver

en *öppenhet* i att göra barnen delaktiga, men på grund av lojaliteten som barnen har gentemot sina föräldrar blir *möjligheterna* till deltagande svåra att skapa i praktiken (Shier, 2001, s.).

Detta förstås utifrån perspektivet på barnets positioner i förhållande till delaktighet, då perspektivet synliggör att barns delaktighet inte endast handlar om att uttrycka erfarenheter utan också om hur dessa erfarenheter erkänns och tilldelas legitimitet (Eriksson & Näsman, 2025, s. 30-31). Barnets tystnad kan därmed förstås som en aktiv strategi snarare än som avsaknad av delaktighet. Av studiens resultat framgår det att socialsekreterarna upplever en avsaknad av relevanta resurser för att göra barn delaktiga i ärenden där lojaliteten mot föräldrarna är stor. Analysen av resultaten visar att socialsekreterarna arbetar utifrån ett *barnorienterat förhållningssätt*, men att det däremot inte innebär en ökad delaktighet för barnen, med anledning av brist på resurser inom handlingsutrymmet.

Beskrivningarna tyder på att socialsekreterarna inte tolkar barns tystnad som liktydigt med att det inte finns en pågående missbruksproblematik eller behov av skydd, utan snarare som något som kan vara kopplat till barnets sociala och emotionella situation. Barnets ovilja att berätta förstås därmed inte som passivitet. Tystnad på grund av lojalitet framträder istället som ett möjligt uttryck för barnets egna strategier i en komplex familjesituation.

Handlingsutrymmet skapas i samspelet mellan organisatoriska krav och professionella bedömningar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 25), vilket innebär att barns tystnad inte framstår som ett neutralt fenomen utan som något vars betydelse skapas genom professionella tolkningar. Detta innebär samtidigt att socialsekreterarens bedömning får en central roll i att avgöra om tystnaden förstås som skyddsbehov, lojalitet eller avsaknad av problem. Delaktighet blir därmed beroende av barnets uttrycksförmåga och på vilket sätt professionella använder sitt handlingsutrymme för att ge olika uttrycksformer mening och relevans i utredningsprocessen.

6.2.2 Professionella bedömningar och tolkningsföreträde

När barns berättelser är otydliga eller står i konflikt med föräldrarnas beskrivningar av hemsituationen, beskriver socialsekreterarna att de behöver göra komplexa avvägningar mellan flera informationskällor från olika aktörer och närstående i barnets omgivning.

Man måste väga allt man får in, barnets berättelse, förälderns bild och det vi får in från skolan och andra i barnets omgivning för att försöka förstå helheten så att vi löpande kan göra våra bedömningar korrekta. (Sara, 23 mars 2026)

När barnets berättelse kontinuerligt behöver tolkas eller vägas mot andra aktörers förklaringar riskerar barnet att förflyttas från positionen *delaktigt barn* till *beskyddat barn* (Eriksson & Näsman, 2025, s. 33). Av resultaten framgår det att syftet med detta inte nödvändigtvis är att begränsa barnets inflytande, utan att utgå från professionella bedömningar om skyddsbehov och ansvar, vilket resulterar i att barnet tillges positionen *beskyddat barn*. I ambitionen att skydda barnet från konsekvenser av sin berättelse kan professionella processer samtidigt begränsa barnets möjlighet att definiera sin egen situation och därmed begränsas även barnets delaktighet (Eriksson & Näsman, 2025, s. 33). Resultatet synliggör därmed att barns positioner inte framstår som stabila, utan som föränderliga beroende på socialsekreterares tolkningar och förståelse av barnets situation. Samma barn kan i en och samma utredningsprocess röra sig mellan olika positioner beroende på hur berättelsen tolkas och vilka professionella överväganden som görs. Delaktighet är därför inte som ett tillstånd som varken uppnås eller inte uppnås, utan som något som kontinuerligt förändras i mötet mellan barnet och professionella.

Resultatet tyder på att socialsekreterarnas arbete i hög grad präglas av tolkningsprocesser där olika berättelser behöver värderas och sättas i relation till varandra. Resultatet pekar på att handlingsutrymmet innefattar värdering och prioritering av kunskapskällor. Genom dessa bedömningar formas förståelsen av barnets situation. Socialsekreterarna behöver kontinuerligt göra bedömningar kring vilka uppgifter som framstår som mest tillförlitliga och relevanta för situationen, vilket även tyder på en konflikt i handlingsutrymmet (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 23). Dessa bedömningar kan förstås som en central del av handlingsutrymmet eftersom socialsekreteraren kontinuerligt behöver väga olika perspektiv mot varandra i situationer där berättelser står i konflikt. Även om arbetet styrs av lagar och riktlinjer finns ett utrymme där professionella behöver tolka situationens sammanhang och avgöra vilken information som ska tillmätas betydelse (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 26–27). Detta indikerar att handlingsutrymmet inte endast handlar om möjligheten att fatta beslut (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 23), utan också om möjligheten att definiera vad som ska betraktas som trovärdig kunskap. Socialsekreteraren får därmed en

central roll i hur barnets erfarenheter ges betydelse i bedömningsprocessen (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 25). Ett exempel på detta framträder i följande uttalande:

Det är svårt att veta hur situationen ligger till när barnen inte berättar, särskilt yngre barn då... men sen tycker jag också att jag på något sätt kan avgöra vad som är sant eller falskt ändå.
(Laura, 23 mars 2026)

Eriksson och Näsman (2025) betonar att barns delaktighet inte endast handlar om att barnet ges möjlighet att uttrycka erfarenheter, utan också om huruvida dessa erfarenheter erkänns som legitima (Eriksson & Näsman, 2025, s. 30). Resultatet visar att barnets berättelse inte automatiskt tilldelas giltighet genom att barnet uttrycker den, utan att dess betydelse i hög grad blir beroende av professionellas tolkningar. Socialsekreteraren får därmed inte endast en roll som mottagare av barnets berättelse utan också som den aktör som avgör vilka delar av berättelsen som betraktas som trovärdiga, relevanta och användbara i beslutsprocessen. Resultatet innebär att barnets röst behöver uttryckas och erkännas för att kunna få faktisk betydelse. Samtidigt framkommer att socialsekreterarna aktivt försöker motverka situationer där barnets perspektiv osynliggörs, vilket innebär att de även arbetar utifrån *steg två* inom delaktighetsmodellen (Shier, 2001, s. 112) samtidigt som de även arbetar utifrån *öppenhet* och *möjlighet* (Shier, 2001, s. 116).

Socialsekreterarens möjlighet att avgöra vad som är sant och falskt i utredningar synliggör ett organisatoriskt tolkningsföreträde (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 23).

Socialsekreteraren använder sin professionella kunskap för att tolka berättelsens trovärdighet, vilket kan bidra till skyddsbedömningar men samtidigt begränsa barnets möjlighet att delta i definitionen av sin egen situation. Detta kan förstås som ett uttryck för det organisatoriska tolkningsföreträde som professionella har i sitt handlingsutrymme, där de inte endast avgör vilka behov som identifieras utan även vilka berättelser som tilldelas legitimitet i beslutsprocessen (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 23).

Vi försöker vara tydliga när föräldrar pratar över barnet eller förminskar det barnet säger, att barnet faktiskt har rätt att uttrycka sin upplevelse. (Alice, 7 april 2026)

Ovanstående citat tyder på ett försök att arbeta på det *fjärde steget* utifrån delaktighetsmodellen, där barnet inte endast får uttrycka sig utan också ges ett faktiskt

utrymme i processen (Shier, 2001, s. 113-114). Det framgår av resultaten att denna ambition inte alltid är enkel och okomplicerad eftersom socialsekreteraren samtidigt behöver förhålla sig till skyddsbedömningar, föräldrars perspektiv och andra professionella överväganden. Även om socialsekreterarna beskriver ett arbete som närmar sig modellens *ffjärde steg*, där barnet aktivt involveras i processen, tycks involveringen vara begränsad av professionella bedömningar kring vilka berättelser som betraktas som tillförlitliga och relevanta. Delaktighet framträder därmed inte som stabilt där barnet har möjlighet att successivt röra sig uppåt mellan modellens *steg*, utan som en föränderlig process där graden av delaktighet varierar beroende på hur barnets berättelse tolkas i den unika situationen. Detta innebär att barnet kan ges utrymme att uttrycka sig, men samtidigt inte nödvändigtvis ges motsvarande inflytande över hur det uttryckta förstås och omsätts i praktiken, vilket innebär att socialsekreterarna inte har *möjligheten* till att arbeta utifrån det *femte steget* i delaktighetsmodellen som innebär en delad delaktighet från båda håll (Shier, 2001, s. 115-116). Samtidigt visar socialsekreterarna en *öppenhet*, men *möjligheterna* finns inte tillgängliga för att uppnå de högre *stegen* i modellen (Shier, 2001, s. 116). Resultatet problematiserar därmed ett underliggande antagande i modellen om att ökad involvering automatiskt leder till ökad delaktighet, eftersom delaktighet här snarare framstår som beroende av vem som ges tolkningsföreträde.

6.2.3 När barnets behov av hjälp förstås genom föräldrarnas missbruk

Av resultaten framgår det att barnets situation och hjälpbehov i stor utsträckning förstås genom föräldrarnas missbruksproblematik. Socialsekreterarna beskriver återkommande att hjälpbehovet främst förstås som kopplat till föräldrarnas pågående missbruk och att insatser därför i första hand riktas mot föräldrarna snarare än mot barnet. Socialsekreterarna uttrycker att de endast erbjuder barnen insatser, vilka kan vara samtalsterapi och kuratorstöd, men att barnen väldigt sällan vill ha egna insatser och tackar nej till insatserna som erbjuds med anledning av att barnen anser att det är föräldrarna man ska hjälpa i syfte för att barnen ska få det bra, vilket flera socialsekreterare också beskriver som en rimlig utgångspunkt. Samtidigt förklarar samtliga 12 socialsekreterare i studien att samverkan med vuxen- och beroendeenheten inte fungerar fullt ut, med anledning av att sekretessen inte får brytas mellan socialtjänstens enheter, eftersom det inte finns samtycke från vårdnadshavaren. Detta indikerar att det föreligger ett begränsat handlingsutrymme, vilket kan resultera i att samma barn upprepade gånger återaktualiseras genom nya orosanmälningar.

Barnen har ju rätt i att det är föräldrarna som behöver hjälp, för alkoholmissbruket är problemet. Jag tycker att fokuset måste ligga på föräldern, för det är där en förändring kan ske. Att erbjuda stödsamtal kan visst underlätta för barnen i stunden, men för en långsiktig förändring krävs adekvat vård för föräldern (Almedina, 24 mars 2026).

Resultatet visar att barnets behov här förstås genom ett perspektiv där barnets välmående ses som nära sammankopplat med föräldrarnas livssituation. Ett sådant perspektiv kan dock innebära en risk att barnets egna behov blir sekundära i relation till föräldrarnas problematik. När barnets situation huvudsakligen förstås genom föräldrarnas svårigheter finns en risk att barnets erfarenheter och individuella stödbehov osynliggörs. Resultatet kan samtidigt problematiseras utifrån delaktighetsmodellen eftersom barns möjlighet att uttrycka sina erfarenheter inte automatiskt innebär att dessa får genomslag i professionella bedömningar. Barnets delaktighet riskerar därmed att stanna vid en formell nivå, vid *steg ett* i modellen, där barnet får möjlighet att uttrycka sig utan att perspektivet ges ett faktiskt inflytande över beslut (Shier, 2001, s. 116). Socialsekreterarnas återkommande fokus på föräldrarnas missbruk förstås som en professionell strategi inom ramen för organisatoriska och rättsliga villkor, där handlingsutrymmet innebär att socialsekreteraren kontinuerligt behöver avgöra var interventioner bedöms kunna få störst effekt (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 23). När föräldrarnas missbruk identifieras som det primära problemet kan det därför framstå som mer legitimt och möjligt att rikta insatser mot föräldrarna snarare än mot barnet. Detta innebär samtidigt att handlingsutrymmet inte endast används för att identifiera behov, utan också för att avgränsa vilka behov som blir möjliga att agera på, vilket innebär att socialsekreterarna har en tydlig maktposition i relation till barnet och därmed även ett tolkningsföreträde gällande behov och val av insatser (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 23). Arbetet innebär att individers behov kontinuerligt behöver vägas mot verksamhetens uppdrag och förutsättningar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 17). Detta kan bidra till att stödinsatser riktas mot det som professionellt bedöms ha störst förändringspotential. Detta kan också förstås som en konsekvens av hur socialarbetare använder organisationens verktyg för att definiera och formulera behov inom verksamhetens ramar. Socialsekreteraren behöver anpassa individers behov till de insatser och strukturer som finns tillgängliga inom organisationen, vilket innebär att vissa behov kan bli mer synliga och prioriterade än andra (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 137–138). Barnets behov riskerar därmed att bli sekundära på grund av föräldrarnas problematik i sig, men också till följd av hur professionella, inom ramen för sitt handlingsutrymme, organiserar och prioriterar olika former av hjälp. Samtidigt framträder en

mer komplex bild när socialsekreterarna beskriver barnens egna önskemål kring stöd och hjälp. Intervjupersonerna uttrycker att barn sällan efterfrågar stöd riktat till sig själva. Det är väldigt ovanligt att barn säger att de själva vill ha hjälp, de flesta vill bara att mamma eller pappa ska sluta dricka och må bra. (Tilde, 30 mars 2026)

Barnets uttryckta vilja behöver inte förstås som en avsaknad av egna behov utan kan istället förstås som ett sätt att hantera och skapa mening i en komplex livssituation. Barnet kan utveckla strategier där tryggheten kopplas till föräldrarnas välmående. Att vilja hjälpa föräldern behöver därmed inte innebära att barnet saknar egna behov, utan kan snarare ses som ett uttryck för hur barnet förstår orsaken till sin situation. Av resultaten framgår återkommande beskrivningar från socialsekreterarna av situationer där barnets önskemål inte är självklart med den professionella bedömningen av vad som anses vara barnets bästa. Även om barnets röst framställs som central i utrednings- och beslutsprocesser framkommer det att socialsekreterarna inte alltid upplever att barnets önskemål kan vara direkt vägledande för beslutens utformning. Detta blir särskilt tydligt i situationer där barnet motsätter sig stödinsatser, uttrycker att det inte behöver hjälp eller inte vill medverka i olika former av stödjande insatser. Perspektivet på handlingsutrymme gör det möjligt att förstå detta som ett uttryck för socialsekreterarens organisatoriska tolkningsföreträde (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 23), eftersom socialsekreterarna ges ansvar att lyssna till barnet, men har också en viktig roll i att avgöra när barnets berättelse ska förstås som tillräcklig för beslutsfattande. Detta skapar ett förhållande där professionella ges företräde för att avgöra hur barnets berättelser ska förstås och vilken betydelse de tillmäts i beslutsprocessen. Resultatet indikerar därmed att barns delaktighet begränsas av både organisatoriska hinder och av tolkningsprocesser som är inbyggda i det professionella handlingsutrymmet. En socialsekreterare beskriver detta dilemma:

Vi måste ibland gå emot det barnet säger att det vill, för att vi ser att de faktiskt behöver stöd själva. (Ines, 30 mars 2026)

Ines uttryck synliggör en grundläggande konflikt inom socialt arbete där två centrala principer behöver hanteras parallellt, barns rätt till delaktighet och professionellas ansvar att säkerställa skydd och omsorg. Analysen av det empiriska materialet visar samtidigt att denna balans blir komplex i praktiken. Socialsekreterarna beskriver återkommande situationer där de upplever att barnets vilja inte nödvändigtvis speglar barnets faktiska behov. Barnets uttryck kan

påverkas av lojalitet, rädsla, normalisering av familjesituationen eller en önskan att undvika ytterligare konflikter i familjen. Det innebär att barnets vilja i vissa situationer kan komma att stå i konflikt med socialsekreterarens bedömning av barnets behov. Resultaten tyder på att barns önskemål formas i relation till familjerelationer, beroendeförhållanden och tidigare erfarenheter. Här uppstår dessutom en tydlig konflikt mellan barns rätt till delaktighet och socialsekreterarnas professionella ansvar. Genom *första steget* i Shiers delaktighetsmodell blir det möjligt att förstå att barns delaktighet omfattas av att barnet ges möjlighet att uttrycka sig (Shier, 2001, s. 112), men även i vilken betydelse barnets perspektiv faktiskt får i beslutsprocessen utifrån *steg fem*. Resultatet tyder på att barns delaktighet ofta inkluderas och beaktas i bedömningen men inte nödvändigtvis blir avgörande för vilka insatser som sätts in. Detta innebär att socialsekreterarna rör sig vid *steg fyra* i delaktighetsmodellen, som innebär att barnen involveras i beslutsprocesser (Shier, 113-114), men att de inte når upp till det *femte steget* där inflytande och ansvar i beslut, vilket innebär att makten delas mellan vuxna och barn samtidigt som barn inte ska pressas till ansvar som de inte är redo att ta (Shier, 2001, s. 115). Socialsekreterarnas beskrivningar indikerar att barnet i vissa situationer ges en position som *delaktigt barn* genom möjligheter att uttrycka erfarenheter och bli lyssnad på. Samtidigt rör man sig mot positionen *beskyddat barn* när professionella bedömningar ges företräde framför barnets uttryckta vilja (Eriksson & Näsman, 2025, s. 33). Det intressanta är att detta inte framstår som ett resultat av bristande ambition att skapa delaktighet, utan snarare som ett resultat av professionellas ansvar att hantera risk- och skyddsbehov. Delaktighet och skydd framträder därmed inte som motsatser till varandra, utan som två principer som samtidigt producerar olika positioner för barnet.

Samtidigt som socialsekreterarna förväntas möjliggöra barns delaktighet har de även ett lagstadgat ansvar att agera skyddande när barn bedöms befinna sig i riskfyllda situationer. Handlingsutrymmet framträder därför som ett utrymme där motstridiga krav behöver hanteras samtidigt (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 29). Dessutom innebär detta ett dilemma eftersom professionella bedömningar både kan fungera som ett skydd för barnet och som något där barnets egna erfarenheter omtolkas (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 23). Professionell kunskap kan därmed möjliggöra stödinsatser men också begränsa barnets inflytande över hur den egna situationen definieras. Även om barnet involveras i beslut enligt delaktighetsmodellens *ffjärde steg* (Shier, 2001, s. 113-114) kvarstår en konflikt där socialsekreteraren avgör vilka uttryck som betraktas som relevanta, trovärdiga och användbara i bedömningen (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 23), vilket resulterar i

att socialsekreterarna ännu en gång har ett tolkningsföreträde. Samtidigt framträder rättsliga förutsättningar som en central aspekt av socialsekreterarnas handlingsutrymme. Resultaten tyder på frustration kring möjligheterna att ingripa i situationer där ett omfattande missbruk påverkar barnet men där kriterierna för mer ingripande åtgärder ännu inte anses uppfyllda.

I många fall hade det behövts mer kraftfulla insatser tidigare, som LVU men kraftigare, särskilt när det finns barn inblandade, för barn kan inte stanna kvar i misär. (Tilde, 30 mars 2026)

LVU beskrivs som en svår men ibland nödvändig åtgärd för att skydda barnet. Av resultatet framgår det att socialsekreterarna upplever ett ansvar att skydda barnet samtidigt som de har begränsade möjligheter att påverka de faktorer som de själva beskriver som problemets kärna, nämligen föräldrarnas missbruk. Konsekvensen blir att insatser ofta riktas mot barnet trots att missbruksproblematiken primärt kommer från föräldrarna. Detta pekar på att barnet blir aktuellt för intervention utan att nödvändigtvis ges motsvarande möjlighet att påverka interventionens utformning, vilket tyder på att barnet då intar en position som *diskvalificerad vuxen* (Eriksson & Näsman, 2025, s. 34). Detta kan vidare förstås genom *öppenhet*, *möjlighet* och *skyldighet*. Resultatet visar att det finns en tydlig *öppenhet* hos socialsekreterarna i relation till barns delaktighet, då de uttrycker en vilja att lyssna på och involvera barnet i utredningsprocessen. Däremot framstår möjligheterna som mer begränsade, eftersom organisatoriska strukturer, lagstiftning och samverkanssvårigheter påverkar handlingsutrymmet. Det innebär att viljan att skapa delaktighet inte automatiskt leder till att delaktighet blir möjlig i praktiken. *Skyldigheterna* aktualiseras också då resultaten indikerar att organisatoriska strukturer inte alltid verkar skapa tillräckliga förutsättningar för att omsätta barns rätt till delaktighet i konkret praktik. Delaktighet framstår därmed inte bara som beroende av professionellas ambitioner utan också av organisatoriska villkor som ligger utanför den enskilda socialsekreterares kontroll. Detta är även en konsekvens av att socialsekreterare behöver agera inom de organisatoriska och juridiska ramar där de faktiskt har möjlighet att påverka situationen (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 23). Även om föräldrarnas missbruk definieras som problemets centrala orsak kan handlingsutrymmet vara mer begränsat i relation till den vuxna än i relation till barnet. Detta synliggör också en konflikt i socialt arbete. Trots att socialsekreterarna beskriver föräldrarnas missbruk som problemets centrala orsak, riktas vissa av de mest ingripande åtgärderna mot barnet genom

förändringar av barnets livssituation, exempelvis genom placering. Trots att barnet inte definieras som problemets orsak blir det ofta barnet som påverkas mest av insatserna.

6.2.4 Tolkningsföretär och komplettering av barns berättelser

Av resultaten framkommer det att socialsekreterarna ofta behöver komplettera barns berättelser med information från andra aktörer, särskilt i situationer där barn, på grund av lojalitet gentemot föräldrarna, avstår från att fullt ut beskriva sin situation, eller där föräldrarna presenterar en annan bild av situationen. En socialsekreterare beskriver detta arbete på följande sätt:

Jag, eller alla vi, försöker få in så många barnsamtal som möjligt... och också prata med skolan, kanske sjukvården och andra runt barnet eftersom de ofta ser saker vi inte ser, vilket kan vara bra för oss att veta. (Nina, 26 mars 2026)

Citatet ovan synliggör hur barns berättelser inte betraktas som tillräckliga, utan kontinuerligt måste kompletteras genom skola, förskola, närstående och hälso- och sjukvården. Detta utgör en del av socialsekreterarnas professionella handlingsutrymme, där arbetet med att göra en rättssäker bedömning kräver en insamling av information från flera aktörer i barnets omgivning. Barnets röst blir därmed inte nödvändigtvis avgörande, utan vägs samman med andra aktörers perspektiv i bedömningsprocessen. Detta innebär att det finns en spänning mellan å ena sidan ambitionen att säkerställa en korrekt helhetsbild och å andra sidan målsättningen att stärka barns delaktighet och inflytande i utredningsprocessen. Utifrån delaktighetsmodellen arbetar socialsekreterarna med barns delaktighet främst på *steg två*, och även lite på *steg tre*, men däremot får barnen ingen återkoppling i hur deras inflytande beaktas och hur utredningsprocessen gällande inhämtning av information från andra aktörer går till (Shier, 2001, s. 113). Socialsekreterarna visar en *öppenhet* i att göra barnen delaktiga, men samtidigt finns det en konflikt i det faktum att de inte arbetar på *steg tre* helt och därmed kan detta förstås som att *öppenheten* också begränsas. Därmed kan varken *möjligheterna*, som avser viljan till att göra barn delaktiga eller *skyldigheterna*, som avser organisatorisk *skyldighet* i att göra barn delaktiga, aktualiseras i delaktighetsmodellen (Shier, 2001, s. 116). Eftersom socialsekreterarnas arbete utgår utifrån att barn har rätt till att få information enligt 3 kap. 3 § SoL, kan analysen förstås som att socialsekreterarna inte arbetar utifrån lagstadgade skyldigheter. Resultatet innebär att barnet riskerar att inta positionen *diskvalificerad vuxen*,

eftersom barnet förväntas i dessa situationer bidra med information om sin situation och ges ansvar att delta i utredningsprocessen, men saknar samtidigt ett faktiskt inflytande över hur informationen förstås och används (Eriksson & Näsman, 2025, s. 34). I arbetet med att skapa rättssäkra bedömningar behöver flera perspektiv vägas samman, vilket samtidigt kan innebära att barnets möjlighet att påverka hur den egna situationen förstås blir begränsad. Detta kan innebära att barnet formellt uppfyller kriterierna för delaktighet genom att få uttrycka sina erfarenheter, samtidigt som det faktiska inflytandet över hur situationen definieras i praktiken blir begränsat (Eriksson & Näsman, 2025, s. 34). Detta kan ytterligare förstås som en konsekvens av hur handlingsutrymmet hanteras i praktiken, då socialsekreterarna kontinuerligt behöver göra avvägningar mellan olika perspektiv inom ramen för organisatoriska krav och professionella bedömningar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2022, s. 17). När barnets berättelse systematiskt behöver bekräftas genom andra vuxna aktörer riskerar barnets kunskap att få en begränsad status där legitimiteten blir beroende av externa bekräftelser, det vill säga av andra aktörers bekräftelse. Resultaten tyder inte på att socialsekreterarna aktivt marginaliserar barnets perspektiv, utan snarare att de befinner sig i en situation där professionellt ansvar och barns delaktighet ibland behöver balanseras mot varandra.

Resultatet visar även att socialsekreterarna främst rör sig inom *steg 1–3* i delaktighetsmodellen, där arbetet huvudsakligen handlar om att lyssna till barnet, skapa *möjligheter* för barnet att uttrycka sina åsikter samt i viss utsträckning beakta dessa i utredningsprocessen. Det framkommer även vissa inslag av *steg 4*, där barns synpunkter i vissa situationer får betydelse för bedömningar och beslut, men arbetet når sällan *steg 5*, där barn delar makt och ansvar i beslutsprocessen. Vidare präglas socialsekreterarnas arbete i huvudsak av ett *barnorienterat förhållningssätt*, även om inslag av ett *vuxenorienterat förhållningssätt* förekommer i situationer där professionella bedömningar och skyddsbehov ges företräde. Resultatet visar samtidigt att positionen *diskvalificerad vuxen* inte framträder i materialet, vilket kan förstås som att barn inte tillskrivs ett ansvar som överskrider deras roll och förutsättningar. Det framkommer även att socialsekreterarnas handlingsutrymme begränsas av organisatoriska faktorer såsom tidsbrist, organisatoriska ramar, lagstiftning, samverkan och sekretess. Samtidigt uttrycks önskan om bredare handlingsutrymme genom ökade resurser och möjligheter till mer omfattande eller tidigare insatser.

7. Diskussion

Studien syftade till att undersöka hur socialsekreterare arbetar med barns delaktighet i utredningar och beslut som rör barn vars föräldrar har ett pågående alkoholmissbruk, samt vilka faktorer som påverkar möjligheten till delaktighet. Resultatet visar att barns delaktighet inte kan förstås som något som uppnås genom att barnet enbart ges möjlighet att uttrycka sina åsikter. Delaktighet framträder istället som en komplex process som formas i samspelet mellan relationer, organisatoriska villkor och professionella bedömningar. Resultatet visar vidare att barns möjligheter till delaktighet påverkas av flera samverkande faktorer såsom relationens kvalitet mellan barn och socialsekreterare, barns ålder, organisatoriska begränsningar som tid, och tolkningsföreträdet som socialsekreterare har i utredningsprocessen.

Studiens resultat ligger i flera avseenden i linje med tidigare forskning, skillnaden är att denna studien specifikt fokuserar på ärenden där föräldrarna har ett pågående missbruk. Tidigare forskning har visat att relationen mellan barn och professionella utgör en central förutsättning för barns delaktighet samt att organisatoriska förutsättningar, såsom tidsbrist och hög arbetsbelastning, kan begränsa möjligheterna att skapa meningsfulla relationer med barn. Resultatet bekräftar dessa tidigare resultat genom att samtliga socialsekreterare beskriver relationen som avgörande för möjligheten att förstå barnets situation och skapa tillit. Samtidigt visar studien att relationen inte enbart fungerar som ett verktyg för informationsinsamling utan snarare framstår som en grundläggande förutsättning för att barnets perspektiv ska kunna uttryckas och få betydelse i processen. Resultatet bekräftar även tidigare forskning som visat att barns delaktighet påverkas av professionellas föreställningar om barns ålder, mognad och trovärdighet. Särskilt yngre barns erfarenheter framstår i högre grad som beroende av vuxnas tolkningar, vilket innebär att barnets möjligheter till delaktighet delvis formas av professionella föreställningar kring vad som uppfattas som ett tillförlitligt uttryck. Tidigare forskning har beskrivit detta som ett återkommande dilemma inom socialt arbete där barns rätt att komma till tals behöver balanseras mot professionellas ansvar att göra skyddsbedömningar. Samtidigt bidrar studien med nya perspektiv som fördjupar förståelsen av barns delaktighet i ärenden som rör föräldrars alkoholmissbruk. Ett centralt bidrag med studien är att resultatet visar att barns delaktighet inte enbart påverkas av möjligheten att uttrycka erfarenheter, utan även av hur dessa erfarenheter tolkas, värderas och kompletteras av professionella och andra aktörer i barnets omgivning. Resultatet visar att barnets berättelse

och perspektiv sällan framstår som tillräcklig i sig själv, utan kontinuerligt vägs samman med information från andra aktörer i barns omgivning. Detta innebär att barnets berättelse inte automatiskt ges legitimitet genom att barnet uttrycker det. Studien bidrar därmed med en mer nyanserad förståelse av delaktighet genom att synliggöra att frågan inte enbart handlar om huruvida barnet får möjlighet att tala, utan också om vem som ges makt att definiera och tolka det barnet uttrycker. Ett annat viktigt resultat är att delaktighet och skydd inte framstår som motsatser utan som två principer som behöver hanteras parallellt inom socialt arbete. Socialsekreterarna beskriver återkommande situationer där barnets uttryckta önskningar inte överensstämmer med professionella bedömningar av barnets behov. Resultatet visar att socialsekreterarna ibland behöver fatta beslut som syftar till att skydda barnet, även när dessa inte överensstämmer med barnets egna önskemål. Barns delaktighet begränsas därmed i vissa situationer, inte på grund av bristande vilja att involvera barnet, utan som en konsekvens av det professionella ansvaret att agera skyddande. Samtidigt synliggör resultatet en spänning mellan barns formella rätt till delaktighet och deras faktiska möjlighet att påverka sin situation. Trots en tydlig ambition att involvera barn visar resultaten att organisatoriska villkor och professionella bedömningar kan begränsa möjligheten att omsätta dessa rättigheter i praktiken.

Utifrån ett metodologiskt perspektiv behöver resultaten förstås i relation till studiens utformning. Studien bygger på socialsekreterares berättelser om sitt arbete, vilket innebär att resultaten utgår från professionellas förståelse av barns delaktighet. Det innebär samtidigt att barns egna erfarenheter inte synliggörs inom ramen för studien. Det är möjligt att barns egna berättelser hade bidragit med andra perspektiv på delaktighet och synliggjort ytterligare faktorer som påverkar möjligheten till delaktighet. Samtidigt har socialsekreterarnas perspektiv möjliggjort en fördjupad förståelse av de professionella och organisatoriska villkor som påverkar arbetet med barns delaktighet. Resultatet visar att socialsekreterarna beskriver barns berättelser som påverkade av lojalitet, rädsla och omsorg till föräldern, men det är fortfarande oklart hur barn själva förstår och beskriver dessa situationer. Vidare framstår det som relevant att undersöka yngre barns delaktighet och hur socialtjänstens metoder används i praktiken. Resultatet visar även att organisatoriska villkor påverkar möjligheten att skapa relationer och arbeta med barns delaktighet, vilket innebär att framtida forskning också skulle kunna undersöka vilka organisatoriska förändringar som krävs för att stärka barns faktiska inflytande.

Sammantaget visar studien att syftet har uppnåtts genom att undersöka hur socialsekreterare arbetar med barns delaktighet i utredningar och beslut som rör barn vars föräldrar har ett pågående alkoholmissbruk, samt vilka faktorer som påverkar möjligheten till delaktighet. Den första frågeställningen avsåg hur socialsekreterare arbetar för att möjliggöra barns delaktighet. Resultatet visar att arbetet i hög grad präglas av relationellt arbete där tillit, kommunikation och ett *barnorienterat förhållningssätt* är centrala. Socialsekreterarna beskriver att de aktivt arbetar för att skapa trygghet genom samtal, anpassad kommunikation och information om utredningsprocessen. Samtidigt framkommer att arbetet innebär en balans mellan barns rätt till delaktighet och socialsekreterarnas ansvar att göra skyddsbedömningar. Den andra frågeställningen avsåg vilka faktorer som påverkar barns möjligheter till delaktighet. Resultatet visar att delaktigheten påverkas av flera samverkande faktorer. Relationer mellan barn och socialsekreterare framstår som en viktig förutsättning, medan barns ålder påverkar möjligheten att uttrycka erfarenheter och få dem beaktade. Organisatoriska faktorer såsom tidsbrist och arbetsbelastning begränsar samtidigt möjligheten att skapa delaktighet. Resultatet visar även att barns lojalitet gentemot föräldrar kan påverka vad barnet väljer att uttrycka. Studien visar dessutom att barns delaktighet inte enbart handlar om att barnet får möjlighet att uttrycka sig, utan även om hur barnets berättelser tolkas, erkänns och ges betydelse i professionella bedömningar. Sammantaget framträder barns delaktighet som en process som formas i samspelet mellan relationella, organisatoriska och professionella faktorer, där frågor om makt och inflytande blir centrala.

Lagar:

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

Socialtjänstlag (2025:400) (SoL)

Propositioner:

(2018). *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter* (Prop. 2017/18:186).

Riksdagen.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/proposition/inkorporering-av-fns-konvention-om-barnets_h503186/

Källförteckning:

Ahrne, G. & Svensson P. (2022). *Handbok i kvalitativa metoder* Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (3 uppl., s. 34-53). Liber.

Ahrne, G. & Svensson P. (2022). *Handbok i kvalitativa metoder* Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (3 uppl., s. 17-31). Liber.

Alvehus, J. (2023). *Skriva uppsats med kvalitativ metod : en handbok* (Tredje upplagan). Liber.

Alexandersson, K., & Näsman, E. (2017). Barns upplevelser när föräldrars missbruk upphört: ”Alltså det är svårt att må bra igen”. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*.

<https://doi.org/10.1177/1455072517732277>

Barnombudsmannen. (2021). *Barns rätt till delaktighet*

<https://www.barnombudsmannen.se/stod-och-verktyg/barnets-ratt-till-delaktighet/>

Barnombudsmannen. (2022). *Rätt till delaktighet och inflytande: Webbutbildning om barnkonventionen*.

Hanna Varmaz
Masteruppsats
Lunds universitet VT26

<https://barnkonventionen-utb.barnombudsmannen.se/oversikt/grundprinciperna/ratt-till-delaktighet-och-inflytande>

Braun, V., & Clarke, V. (2022). *Thematic analysis: A practical guide*. SAGE.

Bryman, A. (2014). *Samhällsvetenskapliga metoder* (3 uppl.). Liber.

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (3 uppl.). Liber.

Bryman, A. (2025). *Samhällsvetenskapliga metoder* (4 uppl.). Liber.

Alkoholmissbruk. Capio. (U.Å.).

<https://www.capio.se/sjukdomar-och-besvar/levnadsvanor/alkoholberoende/>

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). (2019). *Hur många barn växer upp med föräldrar som har alkoholproblem?*

<https://www.can.se/app/uploads/2020/01/can-rapport-185-hur-manga-barn-vaxer-upp-med-foraldrar-som-har-alkoholproblem.pdf>

Dahlberg, Karin, Dahlberg, Helena & Nyström, Maria, *Reflective lifeworld research*, 2. ed., Lund: Studentlitteratur, 2008

Dalen, M. (2015). *Intervju som metod* (B. Kärnekull & E. Kärnekull, Övers.; 2., utök. uppl.). Gleerups utbildning.

Dane, L. (2015). Europadomstolen och barnets bästa. *Förvaltningsrättslig Tidskrift*, (2), 193–224.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:813365/FULLTEXT01.pdf>

DeJonckheere, M., & Vaughn, L. M. (2019). Semistructured interviewing in primary care research: A balance of relationship and rigour. *Family Medicine and Community Health*, 7(2).

https://www.researchgate.net/publication/339828229_Semistructured_interviewing_in_primary_care_research_a_balance_of_relationship_and_rigour

Eekelaar, J. (2015). The role of the best interests principle in decisions affecting children and decisions about children. *International Journal of Children's Rights*, 23, 3–26.

https://www.researchgate.net/publication/277614473_The_Role_of_the_Best_Interests_Principle_in_Decisions_Affecting_Children_and_Decisions_about_Children

Hanna Varmaz

Masteruppsats

Lunds universitet VT26

Eriksson-Zetterquist, U., & Ahrne, G. (2022). Intervjuer. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.),

Handbok i kvalitativa metoder (3 uppl., s. 34-53). Liber.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A. E., & Wängnerud, L. (2017).

Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad (Femte upplagan).

Wolters Kluwer.

Fals-Stewart, W., Kelly, M. L., & Schroeder, V. (2006). Effects of parental substance abuse on youth in their homes. *The Prevention Researcher*, 13(4), 10–13.

https://www.researchgate.net/profile/Michelle-Kelley-5/publication/234732525_Effects_of_Parental_Substance_Abuse_on_Youth_in_Their_Homes/links/5873082d08ae8fce49238a7c/Effects-of-Parental-Substance-Abuse-on-Youth-in-Their-Homes.pdf

Folkhälsomyndigheten (2016). *Barn i familjer med missbruk, psykisk ohälsa eller våld: resultat och erfarenheter från ett utvecklingsarbete*, Folkhälsomyndigheten.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/53abc1662c974bf498c5c16715ce4010/barn-familjer-missbruk-psykisk-ohalsa-vald-16042-webb.pdf>

Heimer, M., Näsman, E., & Palme, J. (2017). *Rättighetsbärare eller problembärare? Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Heimer, M., Näsman, E., & Palme, J. (2017). Vulnerable children's rights to participation, protection, and provision: The process of defining the problem in Swedish child and family welfare. *Child & Family Social Work*.

<https://doi.org/10.1111/cfs.12424>

Koziel, S., & Spångberg Weitz, Y. (2023). *Discourses about children's participation and child perspective: A comparative study of the policy documents that guide social work in Sweden and Germany*. *Baltic Worlds*, 16(1–2), 90–105.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1780042/FULLTEXT01.pdf>

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (3 uppl.).

Studentlitteratur.

Hanna Varmaz

Masteruppsats

Lunds universitet VT26

Leviner, P. (2024). Barns rättigheter i 2020-talets Sverige: Ansvar, utmaningar och möjligheter efter barnkonventionens inkorporering. *Förvaltningsrättslig Tidskrift*, (1), 21–24.
<https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1840555/FULLTEXT01.pdf>

Lewis, A. J., Holmes, N.-M., Watkins, B., & Mathers, D. (2015). Children impacted by parental substance abuse: An evaluation of the supporting kids and their environment program. *Journal of Child and Family Studies*, 24, 2398–2406.

DOI:10.1007/s10826-014-0043-0

Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy : dilemmas of the individual in public services* (30th anniversary expanded ed.). Russell Sage Foundation.

Markström, A. (2024). *Barns delaktighet och aktörskap i mötet med socialtjänstens öppenvård*. Malmö University Press.

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:mau:diva-66730>

Maskrosbarn. (2016). *Jag är bara en påse med pengar*.

https://maskrosbarn.org/wp-content/uploads/2020/09/Jag-a%CC%88r-bara-en-pa%CC%8Ase-med-pengar_Maskrosbarn.pdf

Maskrosbarn. (u.å.). *Om jag hade fått hjälp tidigare hade det inte behövt gå så långt* (lägesrapport).

<https://maskrosbarn.org/opinion-paverkan/artikel/om-jag-hade-fatt-hjalp-tidigare/>

Maskrosbarn. (2010.). *Fråga man inget - får man inget veta - En kvalitativ och kvantitativ intervjustudie med 50 ungdomar*.

<https://maskrosbarn.org/wp-content/uploads/2020/09/RapportenMaskrosbarn.pdf>

May, T. (2013). *Samhällsvetenskaplig forskning* (2 rev. uppl.). Studentlitteratur.

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd. (2025). *Barnkonventionen som svensk lag*.

<https://mfof.se/om-mfof/barnkonventionen-som-svensk-lag.html>

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd. (2025). *Vägledning för familjerådgivning*.

<https://mfof.se/familjeradgivning/vagledning-for-familjeradgivning.html>

Hanna Varmaz

Masteruppsats

Lunds universitet VT26

Näsman, E. (2019). Professionals do not invite children to disclose family problems: A comment. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 36(3), 305–307.

<https://doi.org/10.1177/1455072519847904>

Nygård, A. (2025, 13 maj). Socialtjänsten i Järva flyttade barn till social misär. *Nyhetsbyrån Järva*. <https://www.nyhetsbyranjarva.se/socialtjansten-i-jarva-flyttade-barn-till-social-misar/>

Ramstedt, M. (2019). *Hur många barn växer upp med föräldrar som har alkoholproblem? – Resultat från en systematisk litteraturöversikt* (CAN rapport 185). Stockholm:

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, s. 22

<https://www.can.se/publikationer/hur-manga-barn-vaxer-upp-med-foraldrar-som-har-alkoholproblem/>

Selbekk, A. (2019). A window of opportunity for children growing up with parental substance-use problems. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*.

<https://doi.org/10.1177/1455072519847013>

Socialstyrelsen. (2009). *Barn och unga i familjer med missbruk: Vägledning för socialtjänsten och andra aktörer*. Socialstyrelsen.

<https://kunskapsstodforvardgivare.se/download/18.2c4bd67b17c7e832743202be/1634838400944/Barn%20och%20unga%20i%20familjer%20med%20missbruk%202009-12-15.pdf>

Socialstyrelsen. (2013). *Stöd till personer som vårdar eller stödjer anhöriga*. Socialstyrelsen.

<https://www.socialstyrelsen.se/contentassets/6fc9ab83dee54b349fdd38ff2b95365e/2013-12-6.pdf>

Socialstyrelsen. (2023). *Bedöma barns mognad för delaktighet: Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården*. Socialstyrelsen.

<https://www.socialstyrelsen.se/contentassets/7ed9403a936a4eb6961a439248894d0d/2023-9-8763.pdf>

Svensson, K., Johnsson, E., & Laanemets, L. (2022). *Handlingsutrymme: Utmaningar i socialt arbete* (3 uppl.). Natur & Kultur.

Hanna Varmaz

Masteruppsats

Lunds universitet VT26

Tedgård, E. D., Råstam, M. B., & Wirtberg, I. (2018). Struggling with one's own parenting after an upbringing with substance-abusing parents. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 13(1), 1–15.

DOI: 10.1080/17482631.2018.1435100

Tinnfält, A., Fröding, K., Larsson, M., & Dalal, K. (2018). "I feel it in my heart when my parents fight": Experiences of 7–9-year-old children of alcoholics. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 35(5), 531–540.

DOI: 10.1007/s10560-018-0544-6

Toros, K., & Falch-Eriksen, A. (2025). "I got to say two or three lines": A systematic review of children's participation in child protective services. *Child Abuse & Neglect*.

DOI: 10.1016/j.chiabu.2024.106934

UNICEF Sverige. (u.å.). *Barnkonventionen – läs texten*.

<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten>

Velleman, R. & Templeton, L.J. (2016). 'Impact of parents' substance misuse on children: an update', *BJPsych Advances*, 22(2), s. 110-111

https://www.researchgate.net/publication/296631855_Impact_of_parents'_substance_misuse_on_children_An_update

Åkerman, J. & Vetenskapsrådet. (2024). *God forskningssed 2024*. Vetenskapsrådet.

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forskningssed-2024.html>

Wiechelt, S. A., & Okundaye, J. N. (2012). Working with children of parents with substance use disorders: Evaluation of a course module. *Journal of Social Work Education*, 48(1), 93–103.

DOI:10.5175/JSWE.2012.201000074

Wiig, E., Halså, A., Bramness, J., Myra, S., & Haugland, B. (2018). Rescue the child or treat the adult? Understandings among professionals in dual treatment of substance-use disorders and parenting. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32934526/>

Hanna Varmaz

Masteruppsats

Lunds universitet VT26

Williams, T. L., & Parry, S. L. (2023). The voice of the child in social work practice: A phenomenological analysis of practitioner interpretation and experience. *Children and Youth Services Review*.

DOI:10.1016/j.chilyouth.2023.106905

Förfrågan om deltagande i forskningsstudie om barnets bästa och barnets röst i social barnavård med fokus på socialsekreterares perspektiv i ärenden med föräldrar med missbruksproblematik

Hej, Jag heter Hanna Varmaz och är masterstudent vid Socialhögskolan, Lunds universitet. Jag skriver denna termin min masteruppsats och skulle vilja kontakta socialsekreterare inom er enhet som arbetar med relevanta ärenden för studien för deltagande i studien. Deltagandet är helt frivilligt och medarbetarna kan tacka nej utan att ange någon anledning. Alla uppgifter behandlas konfidentiellt. Inspelningar, anteckningar och annat material förvaras på ett säkert sätt och används endast inom ramen för denna studie och eventuella vetenskapliga publikationer. Alla deltagare anonymiseras, och namn, arbetsplats samt andra uppgifter som kan identifiera personer tas bort eller ändras.

För att nå yrkesverksamma inom socialtjänstens utredningsverksamhet inom barn och familj i individ- och familjeomsorgen (IFO) behöver jag hjälp från ledning och chefer, och det är därför jag kontaktar er. Studien riktar sig till utredande socialsekreterare som arbetar med barn och familjer inom socialtjänsten. För att delta behöver man ha minst två års erfarenhet av att utreda ärenden som rör barn och familjer där föräldrarna har ett pågående missbruk. Jag vore mycket tacksam om ni vill bidra till studien genom att vidarebefordra informationen till era medarbetare och uppmana dem att höra av sig till mig om de är intresserade av att delta i en intervju. Intervjuerna beräknas ta cirka 45–60 minuter och jag ser gärna att de genomförs fram till den 14 april 2026. Jag vore därför tacksam om ni kan återkomma via mejl med förslag på datum och tid när ni har möjlighet till att delta i studien så snart som möjligt.

Studien handlar om hur socialsekreterare arbetar med barns delaktighet och röst i ärenden där föräldrar har ett pågående missbruk. Syftet är att få en djupare förståelse för socialsekreterares erfarenheter, professionella överväganden och dilemman i arbetet med barn i dessa situationer, samt att undersöka hur barnets perspektiv beaktas och hur delaktighet möjliggörs eller begränsas i utrednings- och beslutsprocessen. Studien genomförs genom semistrukturerade intervjuer med erfarna utredande socialsekreterare. Intervjuerna spelas endast in om deltagaren samtycker, för att säkerställa att informationen återges korrekt. All information behandlas konfidentiellt och deltagarnas identitet anonymiseras i både analys och eventuell publicering.

Hanna Varmaz
Masteruppsats
Lunds universitet VT26

Om ni vill veta mer om undersökningen får ni gärna kontakta mig via mejl.

För frågor om studien eller om deltagande kan ni kontakta:

Hanna Varmaz, Masterstudent, Socialhögskolan, Lunds universitet

E-post: ha5824va-s@student.lu.se

Handledare: Kajsa Emilsson, handledare, Socialhögskolan, Lunds universitet

E-post: kajsa.emilsson@soch.lu.se

Återkoppling

Om enhetschefer och deltagande socialsekreterare önskar kan en sammanfattning av studiens resultat tillhandahållas efter avslutad datainsamling. Vi uppskattar er hjälp med att förmedla denna information till era medarbetare och ser fram emot möjligheten att genomföra intervjuer med socialsekreterare på er enhet.

Samtycke till deltagande i examensarbete

☐ Jag samtycker till att medverka i examensarbetet.

Information om personuppgiftsbehandling

Följande personuppgifter kommer att behandlas:

Yrkesroll, arbetsplats, utbildning, arbetslivserfarenhet, praktisk erfarenhet

Följande känsliga personuppgifter kommer att behandlas:

Inga känsliga personuppgifter (som hälsa eller privat familjesituation) kommer att samlas in.

Personuppgifterna kommer att behandlas på följande sätt:

Intervjuerna spelas in om deltagaren samtycker, för att säkerställa korrekt återgivning.

Inspelningar och anteckningar lagras på en säker plats och hanteras endast av forskaren. Alla uppgifter anonymiseras vid analys och publicering, namn, arbetsplats och andra identifierande detaljer tas bort eller ändras. Personuppgifter delas inte med tredje part.

Personuppgiftsansvarig:

Lunds universitet, Box 117, 221 00 Lund, organisationsnummer 202100-3211.

Integritetspolicy:

www.lu.se/integritet

Du har rätt att få information om de personuppgifter som behandlas om dig. Du har också rätt att få felaktiga uppgifter rättade. Om du har klagomål på behandlingen av dina personuppgifter kan du kontakta Lunds universitets dataskyddsombud via dataskyddsombud@lu.se, eller vända dig till tillsynsmyndigheten Integritetsskyddsmyndigheten (IMY).

☐ Jag samtycker till att medverka i examensarbetet

Ort: _____

Datum: _____

Underskrift: _____

Namnförtydligande: _____

INTERVJUGUIDE

Tema 1: Bakgrund och professionell erfarenhet

1. Berätta om din yrkesbakgrund och hur länge du har arbetat inom social barnavård?
2. Vilken utbildning har du?

Tema 2: Barnets bästa i praktiken vid ett pågående missbruk hos föräldrarna

1. Hur skulle du beskriva en typisk utredningsprocess i ärenden där barn lever med föräldrar som har ett pågående missbruk?
2. Hur arbetar du med utifrån barnets bästa i dessa utredningar?
3. Vilka typiska utmaningar och hinder anser du uppstår i dessa ärenden?
4. Har du upplevt situationer där det har varit svårt att avgöra vad som är barnets bästa i ärenden där föräldrarna har ett pågående missbruk?
5. Hur hanterar du situationer där barnets perspektiv skiljer sig från föräldrarnas?
7. Finns det något som gör det lättare eller svårare att prioritera barnets bästa?

Tema 3: Barnets röst och delaktighet

1. På vilket sätt går du tillväga för att göra barnet delaktigt i utredningar där föräldrar har ett pågående missbruk?
2. Vid vilka tillfällen i arbetet kan det vara svårare att ge utrymme för barnets röst eller delaktighet?
3. Berätta om en situation där barnets åsikter påverkade utredningen eller beslutet?

Tema 4: Dilemman och organisatoriska faktorer

1. Hur påverkar organisatoriska faktorer, som lagstiftning, riktlinjer och arbetsbelastning, ditt arbete i dessa ärenden?
4. Finns det ärederelaterade faktorer som påverkar hur du kan ta hänsyn till barnets perspektiv i dessa ärenden?
3. Finns det någonting som du vill tillägga?